

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.
This project is funded by the European Union.

TÜRKİYE VE FRANSA'DA ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK:

BİR ARADA YAŞAM BİRLİKTE MÜMKÜN MÜ?

TÜRKİYE VE FRANSA'DA ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK:
**BİR ARADA YAŞAM BİRLİKTE
MÜMKÜN MÜ?**

**TÜRKİYE VE FRANSA'DA ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK
HARİTALAMA ÇALIŞMASI 2021**

Ocak 2021, İstanbul

HAZIRLAYANLAR

Yaşama Dair Vakıf (YADA Vakfı)

Koşuyolu Mah. İbrahim Ağa Cami Sok.

No:4/1 Kadıköy, 34718, İstanbul

www.yada.org.tr

AMSED

Espace Nord / Sud 17, Rue de Boston

67 000 Strasbourg, France

www.amsed.fr

KATKIDA BULUNANLAR (A-Z)

Ceylan Özünel

Djilali Kabache

İlknur Şahin

Lidia Cichon

Olga Baltag

Pınar Gürer

Rümeysa Çamdereli

TASARIM UYGULAMA

Myra

www.myra.com.tr

Bu yayın Avrupa Birliğinin maddi desteği ile hazırlanmıştır.
İçerik tamamıyla YADA Vakfı sorumluluğu altındadır ve Avrupa
Birliğinin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	4
YÖNETİCİ ÖZETİ	5
TANIMLAR	6
ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK	6
Çokkültürlülüğün üç ana biçimi	8
KÜLTÜRLERARASILIK	9
KÜLTÜREL ÇOĞULCULUK	10
ERİTME POTASI & SALATA KASESİ	11
TÜRKİYE VE FRANSA'DA ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK	12
TÜRKİYE	12
FRANSA	24
“BİR ARADA YAŞAM BİRLİKTE MÜMKÜN MÜ?” SORUSUNA SİVİL TOPLUM CEVABI	31
EK 1- ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK: SİVİL TOPLUM ve KURUMLAR	37
TÜRKİYE	37
FRANSA	39
KAYNAKLAR	44

ÖNSÖZ

YADA olarak sivil toplum kuruluşlarının; yurttaşların kanaatlerini, hükümetlerin, kamu yönetiminin ve özel sektörün kararlarını etkileyen kuruluşlar olmasına katkıda bulunmaya çalışıyoruz. Müzakere edilebilir bir sivil toplum anlayışının gerekliliğine inanıyor ve toplumsal grupların diğerleri ve/veya karşıtları ile iletişim kurabileceği, müzakere edebileceği, iş birliği yapabileceği bir kamusal hayatın inşası için düşünüyor, tasarlıyor ve üretiyoruz. Bunun için sivil toplum dünyasını bir araştırma ve uygulama alanı olarak ele alıyor, sivil toplum ve STK'lar üzerine araştırmalar yaparak bilgi üretiyor, ürettiğimiz bilgiyi STK'lar için kullanışlı hale getiriyoruz. Bir yandan toplumsal tecrübenin bilgisini üretirken diğer yandan sivil toplumu, yurttaşlar ve karar vericiler için daha görünür ve etkili kılacak araçlar, modeller tasarlıyor, yeni diyalog, müzakere ve iş birliği modellerini hayata geçirebilmek için çalışıyoruz.

Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarının tematik ve metodolojik çeşitliliğine bakıldığında gelişmiş demokrasilerde bulunabilecek her şeyi görmek mümkün. Sivil toplum, Türkiye'nin çok kültürlü, çok etnisiteli, çok dilli, çok dinli ve çok mezhepli gerçeğinin bir yansımasını kendinde barındırıyor. Ancak STK'ların hem kendi aralarında hem de kamu yönetimi ve özel sektör gibi karar merkezleri ile ilişkilerine bakıldığında bu çoğulcu yapı yerini içe kapanmış kümelerden oluşan çok parçalı bir fotoğrafa bırakıyor. İçine kapanma hem çalışma alanları ve odaklanılan temalarda, hem de kimliklerde kendini gösteriyor. STK'lar bir yandan kendi konularının sınırlarını çok kalın çiziyor ve başka konularla aralarındaki siyasal ve kimlik ekseni kutuplaşmadan etkileniyor ve ait olduklarını düşündükleri kümenin dışında kalanlarla temas etmemeye özen gösteriyor. Bu nedenle YADA olarak orta ve uzun vadede kendini daha iyi ifade edebilen, çatışma dili yerine müzakereci bir üsluba sahip, kamuoyu oluşturma gücü ve etkisi yüksek bir sivil toplum oluşmasını destekleme vizyonu ile projeler hayata geçiriyoruz.

Avrupa Birliği tarafından desteklenen, AB Başkanlığı tarafından uygulanan Sivil Toplum Diyaloğu V Programı kapsamında Fransa'da faaliyet gösteren AMSED (Migration Association, Solidarity and Exchanges for Application Platform) kuruluşuyla birlikte yürüttüğümüz "Türkiye ve AB'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Çokkültürlülük Yaklaşımının Güçlendirilmesi" projesi kapsamında "Bir Arada Yaşam: Beraber Mümkün" diyerek yola çıktık, Türkiye'de ve Fransa'da farklı kimlik ve kültür gruplarının bir arada yaşam tecrübelerine odaklandığımız bir dizi çalışma yürüttük. Çünkü biz biliyoruz ki, beraber çabalarsak ve ön yargılarımızı aşarsak diyalog ve bir arada yaşam mümkün. Diyalog sorunların çözümü için "işe yarayabileceği" gibi, farklılıkların, birlikte sorunların tespiti ve mücadele alanlarının keşfi için de çok önemli bir araç. Farklı dünya görüşleri olan, farklı kimliklerin, kültürlerin temsilcileri olan çok farklı kurum ve kişilerin birbirlerine hikayelerini anlatmasının da bu anlamda yeni mücadele alanlarının keşfine önemli bir zemin oluşturacağını düşünüyoruz.

"Mümkün" projesi kapsamında derlediğimiz bu raporda, Türkiye'de ve Fransa'da çokkültürlülüğün tarihi, çokkültürlülüğe yönelik geliştirilen politikalar ve her iki ülkedeki çokkültürlülük yaklaşımlarıyla ilgili mevcut durumu gösteren birtakım güncel verileri bir araya getirdik. "Mümkün" diyerek yola çıktığımız proje ile kültür, diyalog, kimlik, bir arada yaşam konularında çalışan, bu meselelere kafa yoran sivil toplum kuruluş ve aktörleriyle, yaptığımız etkinlik serilerinde bir araya geldik. Bu alanda sosyal dönüşümü hayal eden, daha somut adımlar atan ve çalışmalarını derinleştirmek isteyerek projenin etkisine katkıda bulunan tüm STK'lara, fikir liderlerine ve proje ortağımız AMSED'e teşekkür ederiz.

YADA Vakfı

YÖNETİCİ ÖZETİ

“Türkiye ve AB’de STK’ların Çokkültürlülük Yaklaşımlarının Güçlendirilmesi” projemizi tasarlarken temel kabulümüz çokkültürlülük ve farklı kültür gruplarının gündelik hayatın ve kamusal alanın bir parçası olması hususunda Türkiye ve AB’nin farklı noktalarda güçlü olduğu yönündeydi. AB ülkeleri bu konunun yasal seviyede tanınması, görünür olması, yerel düzeyden ulusal düzeye farklı mekanizmalarla desteklenmesi noktasında özgün bir pozisyona ve “güce” sahip. Ancak toplumsal düzeyde bir mutabakatın sağlanması, gündelik nefret söylemleriyle mücadele konusunda oldukça olumsuz bir geçmişlerinin ve hatta bugünlerinin olduğunu söylemek mümkün. Türkiye ise her ne kadar yasal ve mekanizmalar bazında çokkültürlülüğe dair bir görünürlük problemine sahip olsa da, gündelik hayatta bir arada yaşama pratiklerine dair oldukça özgün tecrübelerle sahip bir ülke. Bu anlamda projeyle, iki tarafın da güçlü yanlarını birbirleriyle konuşurmak ve bu yolla bir güçlendirme faaliyeti yapmak temel hedefimiz oldu.

Proje kapsamında gerçekleştirdiğimiz faaliyetler bu amaca hizmet etmesinin yanı sıra çokkültürlülük kapsamında başlangıçta doğrudan hedeflemediğimiz farklı meselelere de değme şansını sağladı. Örneğin, otizm başta olmak üzere farklı engel gruplarının Türkiye’de Suriyeliler başta olmak üzere farklı etnik gruplardan kişilerle özellikle eğitim alanında ne kadar ortak bir tecrübe yaşadığını gördük. Ya da son dönemde tecrübe ettiğimiz pandemi süreciyle de görünürlüğü artırılan yaş ayrımcılığı meselesinin bir arada yaşama pratikleri içerisinde ne kadar önemli bir boyut olduğunu görmüş olduk. Aynı zamanda bu farklı grupların birbirlerinin hikayelerini ne kadar az duyduğunu gördük. Bu hikayelerin ortak bir şekilde duyulmasının, ortak bir “bir arada yaşam” mücadelesine sağlayabileceği zemini fark ettik, bu potansiyeli de görerek proje faaliyetlerimizde hep “Bir arada yaşam: Beraber mümkün” iddiasıyla yol aldık.

Ayrımcılık hikayelerine dair paylaşımlar ulus aşırı bazı tartışmaları da beraberinde getirdi. Fransa’daki başörtüsü tartışmalarıyla ve göçmen politikalarıyla Türkiye’deki geçmiş dönem ve son dönem tartışmalarını karşılaştırma şansı bulduk ve bunların hepsi bize gösterdi ki: Hem yasal düzeyde hem de gündelik hayatı etkileyen tüm paydaşların yürüttüğü faaliyet ve tasarladığı politikalarda kapsayıcılık meselesinin sözde kalmaması için bu farklı grupları temsil eden ya da bu gruplara yönelik çalışmalar yapan sivil toplum aktörlerinin belirleyici özneler haline gelmesi şart. Ancak bu şekilde farklı yerellikler bağlamında inşa edilecek bir bir arada yaşamdan bahsedebiliriz.

Bu raporda da bu özneliğe aday sivil toplum kuruluşlarına referans noktası olabilecek bir derleme yapmak istedik. Bunun için raporda çokkültürlülük tanım ve kavramlarına dair kaleme aldığımız ilk bölümün ardından tarihsel olarak meselelere baktık ve Türkiye ve Avrupa’da, özelde de Fransa’da çokkültürlülük konusu etrafında şekillenen meseleleri gözden geçirdik. Son olarak bu konularda çalışan sivil toplum kuruluşlarına dair etkinliklerimize davet ettiğimiz, katılım gösteren ve çalışmalarını raporda kaynak gösterdiğimiz kuruluşlar üzerinden bir listeleme çalışması gerçekleştirdik. Umarız bu çalışma gelecek dönemde Türkiye’de bir arada yaşam çalışmalarına bir referans noktası olarak işlev görür.

TANIMLAR

ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK

Her kültürün vazgeçilmez olduğu ve farklı kültürlerin barış içinde birlikte yaşayabileceği fikri, çokkültürlülüğün temel argümanlarından biri olarak kabul edilir. Çokkültürlülük tartışmaları, asimile etme ve marjinalleştirme tutumlarına karşı politik ve kültürel duruşun bir ifadesidir ve modern toplumun eşitlikçi tutum adı altında yarattığı eşitsiz duruma karşı post-modern bir duruşu sembolize eder.

Modern siyaset söyleminde ve felsefesinde çokkültürlülük fikri, kültürel ve dini çeşitlilik ile ilişkili zorlukların nasıl anlaşılacağı ve bunlara nasıl yanıt verileceği ile ilgilidir. “**Çok kültürlü**” terimi, genellikle bir toplumdaki çeşitlilik gerçeğini karakterize etmek için tanımlayıcı bir terim olarak kullanılır. Bu terim her ne kadar çeşitli kuralcı iddiaları kapsasa da, çokkültürlülüğün savunucularının, azınlık grupların baskın kültüre asimile olmaları beklenen “eritme potası” (melting pot) idealini, bu azınlık grupların kendine özgü kolektif kimliklerini ve uygulamalarını koruyabilecekleri bir ideal lehine reddettiğini söyleyen görüşler de vardır. Bazı savunucular, göçmenler söz konusu olduğunda, çokkültürlülüğün göçmenlerin topluma entegrasyonu ile uyumlu olduğunu, buna karşı olmadıklarını ve aslında çokkültürlülük politikalarının göçmenler için daha adil entegrasyon koşulları sağladığını vurgular.

Modern devletler, tarihsel olarak onları meydana getiren baskın grupların dil ve kültürel normları etrafında düzenlenmiştir. Azınlıklar ve farklı kültür

gruplarının üyeleri, sosyal pratiklerini, baskın grupların üyelerinin yapmadığı şekillerde sürdürmede engellerle karşılaşabilir. Bazı teorisyenler, azınlık gruplarını devlet müdahalesinden arındırarak tolere etmeyi savunur (Kukathas¹ 1995, 2003). Diğerleri ise grup farklılıklarına karşı sadece hoşgörü göstermenin, azınlık gruplarının üyelerine eşit muamele etme konusunda yetersiz kaldığını iddia eder. Çokkültürlülüğün önde gelen teorisyenlerinden Will Kymlicka², gereken şeyin “gruplara göre farklılaştırılmış haklar” (1995) olarak adlandırılan azınlık grup uygulamalarının tanınması ve olumlu uyumlaştırılması olduğunu savunur. Dini inançları nedeniyle genel olarak geçerli kanunlardan muaf tutulan veya eğitimde ve oy kullanmada dil uyumu arayan bireylerde olduğu gibi, gruplara göre farklılaştırılmış bazı haklar, azınlık gruplarının bireysel üyeleri tarafından elde edilebilmektedir. Bu görüşe göre; gruplara göre farklılaştırılmış diğer haklar, münferit olarak üyelere değil grubun kendisine aittir; bu tür haklar, kendi kaderini tayin hakkını talep eden farklı kültürel gruplar ve azınlık topluluklarında olduğu gibi, “grup hakları” olarak adlandırılır.

Bununla birlikte çokkültürlülük dünyada Afrikalı Amerikalılar, kadınlar, LGBTİ+ bireyler ve engelliler dahil olmak üzere çok çeşitli marjinalleştirilmiş grupların ahlaki ve politik iddialarını karakterize etmek için bir şemsiye terim olarak da kullanılmıştır (Glazer 1997, Hollinger 1995, Taylor 1992). 1980’lerin sonlarında ve 1990’ların başlarında ortaya çıkan

- 1 Chandran Kukathas (1957 doğumlu) Malezya doğumlu bir Avustralya siyaset teorisyeni ve kitap yazardır. Siyaset Teorisi Kürsüsüne sahip olduğu London School of Economics’te Bölüm Başkanıdır.
- 2 William Kymlicka (1962 doğumlu), çokkültürlülük ve hayvan etiği üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan Kanadalı bir siyaset filozofudur. Şu anda Kingston’daki Queen’s Üniversitesi’nde Siyaset Felsefesi alanında Felsefe Profesörü ve Kanada Araştırma Başkanı ve Budapeşte, Macaristan’daki Central European University’de Milliyetçilik Çalışmaları programında Misafir Profesördür.

modern çokkültürlülük teorileri, argümanlarını etnik ve dini azınlıklar olan göçmenler (örn. ABD'deki Latinler, Batı Avrupa'daki Müslümanlar), azınlık uluslar (örn. Katalanlar, Bask, Galler, Québec) ve yerli halklar (örn. Kuzey Amerika, Avustralya ve Yeni Zelanda'daki yerli halklar) üzerine yoğunlaştırmıştır.³

Hem teorik hem de politika açısından üzerinde mutabık kalınan tek bir çokkültürlülük söylemi hâlâ bulunmamaktadır. Avrupa'da çokkültürlülük, Kuzey Amerika'dan daha dar bir kavramı ifade eder. Göçmenlik sonrası yerleşim ve bu yerleşime ilişkin politikaları ifade eder. Batı Avrupa'da "göç", "kültür" gibi terimler genellikle Müslüman nüfusa atfedilir.

Türkiye'de çokkültürlülük: Mozaikten Ebruya, Ebrudan Aşureye

Türkiye'de çokkültürlülük ve kültürel çoğulculuk gibi kavramlar, belirli sembolik öğelerle zaman zaman Türkiye'nin gündeminde yer etmiştir. Farklı kültür ve kimlik gruplarının kamusal alanda görünürlük mücadelelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bu kullanımlar zaman içerisinde çeşitlilik göstermiştir. Türkiye'nin kültürel çeşitliliğini anlatırken kullanılan mozaik kavramı aynı zamanda bu kültürlerin konumlandırılışına dair de önemli bir tartışmaya işaret eder. Her kültür farklı bir rengi temsil eder. Ancak renkler iç içe geçmez, birbirinin alanına değmez, kendi sınırları içerisinde renklerini görünür kılar. Tüm bu renkler bir araya geldiyse tek ve güzel bir görsel ortaya çıkar. Türkiye'nin kültürlerin birbiriyle etkileşmediği bu tahayyülüne karşı zaman içerisinde farklı tartışmalar yürütülmüş, özellikle bu kültürlerin katmanlı ve birbiriyle iç içe geçen yapısına dair farklı kavramlar kullanılmaya başlanmıştır. Bunlardan ilki

"ebru" dur⁴. Ebru, mozaikten farklı olarak ortak bir zemin üzerinde birbirinin üzerine, içerisine, yanına gelebilen farklı renklerden oluşur. Ebruda ortaya çıkan görsel katmanlar, bir katman diğerinin üzerindeyken ya da içerisindeyken anlamlıdır. Zaman içerisinde bu kavram da belirli eleştirilere konu olmuş, ebru kavramı içerisinde de kültürlerin birbirinin içine geçişinin yeteri kadar ifade edilemediği görüşleri mevcuttur⁵. Ebru kavramı yerine aşure kavramının kullanımını öneren bu görüşler, aşure içerisinde her bileşenin kendi tadını aşureye kattığı ancak kendi tatlarıyla da var olduğunu işaret eder. Aynı zamanda aşure aralarında, gerilimlerin uzun yıllarca devam ettiği, iki kutup gibi düşünülen farklı etnik kimlikler ve dini kimlikler arasında da ortak bir ritüel olduğundan (Ermeniler-Türkler, Sünniler-Aleviler) kavramın sahiplenilmesinin bir arada yaşama dair önemli bir hatırlatma yaptığı da ifade edilir. Ancak tüm bu tartışmaların, yalnızca kültür çalışmaları ve kültür politikaları özelinde yürütüldüğünü ifade edenler vardır. Bu tür tartışmalar yaygınlaşmamış, özellikle kültür alanında üretim yapan kişi ya da kurumlar tarafından gündeme getirilmiş, karar alma süreçlerinin bir parçası olmamıştır.

3 <https://plato.stanford.edu/entries/multiculturalism/>

4 Bu konuyla ilgili Atilla Durak'ın kitabı "Ebru" kitabına dair röportaj için bkz.: <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/bizi-mozaik-degil-eburu-anlatir-7974467>

5 Aşure kavramı kitabı Pinhan arasındaki ilişkiyi anlatan Elif Şafak'ın röportajı için bkz.: <https://www.metiskitap.com/catalog/interview/2948>

ÇOKKÜLTÜRLÜLÜĞÜN ÜÇ ANA BİÇİMİ⁶

Sosyal bilimci Martyn Barrett⁷ “Kültürlerarasılık ve çokkültürlülük: benzerlikler ve farklılıklar” kitabında teorisyenlerin tanımladığı çokkültürlülüğün üç ana biçimini derlemiştir. Bu üç ana biçim: “sembolik, yapısal ve diyalojik” çokkültürlülük olarak ifade edilir.

Sembolik çokkültürlülük; kıyafet, yemek ve müzik gibi etnik grupların sembolik işaretlerini alarak ve bunları bu grupların tanımlayıcı özellikleri olarak kullanarak etnik mirasın kutlanmasını içerir. Bu özellikler daha sonra çok kültürlü festivallerde başkaları tarafından kutlama ve eğlenme amacıyla kullanılmakta, okullarda çok kültürlü eğitim yoluyla öğretilmekte ve kültür merkezleri aracılığıyla desteklenip teşvik edilmektedir. Burada amaç kültürel farklılıkları korumaktır. William Kymlicka (2010) sembolik çokkültürlülüğün sorunlu olduğunu savunur, çünkü azınlıkların bazı gelenek ve uygulamalarının (örn. zorla evlilik) kutlanmaya değer olmadığı gerçeğini görmezden geldiğini düşünür. Bu tip bir çokkültürlülüğün, kültür görüşünü, değişim ve evrime karşı başışık olan birkaç önemsiz ve zararsız gelenek ve uygulamalardan ibaret olan özel olarak tanımlanmış bir yapı olarak gördüğünü ve o grubun elitlerine danışıldığı için etnik gruplar içindeki güç eşitsizliklerini pekiştirme eğilimde olduğunu savunan görüşler vardır.

Yapısal çokkültürlülükte (veya Kunz ve Sykes’in kullandığı şekliyle eşitlikçi çokkültürlülük), azınlık grupları tarafından rutin olarak tecrübe edilen ve daha derinlerde yatan siyasi, ekonomik ve sosyal dezavantajlar ve eşitsizliklerle mücadele üzerinde durulur. Bu, ayrımcılığa karşı hareket etmeyi, sosyo-ekonomik dezavantajlardan muzdarip olan azınlık gruplara özel yardımlar sağlamayı, sistematik eğitim dezavantajlarını gidermeyi ve geçmişte yaşanan grup temelli adaletsizlikleri

ve ayrımcılığı telafi etmeyi içerir. Yapısal çokkültürlülük, eğitim, istihdam ve ekonomi, kamu hizmetleri ve hukuk bağlamında eşit muamele sağlanması amacıyla çeşitli faaliyetlere uygun kaynakların devlet tarafından tahsis edilmesini gerektirir. Bu nedenle, yapısal çokkültürlülüğün, azınlık grup üyelerine adil bir şekilde muamele edilmesini sağlayan yapıların ve süreçlerin oluşturulmasını içerdiği ifade edilir. Buradaki temel varsayım, azınlık kültür gruplarının siyasi olarak tanınmasının, ancak bu grupların sıklıkla maruz bırakıldığı dezavantajlardan ve eşitsizliklerden sorumlu olan tabiiyet ve tahakküm sistemlerinin ortadan kaldırılmasıyla etkili olabileceğidir.

Diyalojik çokkültürlülük daha farklı bir bakış açısına sahiptir ve şu anda herhangi bir ülkede bugüne kadar uygulanmış gerçek bir politika sisteminin bir tanımından ziyade çokkültürlülüğün nasıl uygulanması gerektiğine dair normatif bir duruşu temsil eder. Diyalojik çokkültürlülüğün birincil temsilcisi Parekh’tir⁸ (2006). Çok kültürlü toplumların, her birinin kendine özgü anlam ve önem sistemine sahip birden çok topluluktan oluştuğuna dikkat çeken Parekh, çokkültürlülüğün, bu kültürel toplulukların birbirleriyle nasıl ilişki kurlmaları gerektiğiyle ilgili olduğunu öne sürer. Kültürler arasındaki bu ilişkiyi yönetmesi gereken normların tek başına herhangi bir kültürden türetilmeyeceğini, ancak “aralarında açık ve eşit bir diyalog” yoluyla elde edilebileceğini savunmaktadır. Diyalojik çokkültürlülük, bu nedenle, böyle bir diyalogun gerçekleşmesi için gerekli olan etik normları, ilkeleri ve kurumsal yapıları tasvir etmeye çalışır. Daha da önemlisi, diyalojik çokkültürlülük, “toplumun birleştirici odağı ve ilkesi olarak hayatın hem politik hem de politik olmayan alanlarında diyaloga ortak bağlılığı” vurgular.

6 “Kültürlerarasılık ve çokkültürlülük: benzerlikler ve farklılıklar” Martyn Barrett

7 Martyn Barrett (18 Haziran 1951 doğumlu) bir İngiliz sosyal bilimcidir. Cambridge Üniversitesi ve Sussex Üniversitesi’nde eğitim görmüş ve başlangıçta Gelişim Psikolojisi alanında uzmanlaşmıştır. Roehampton Institute of Higher Education (1978-1987), Royal Holloway ve Bedford New College, University of London (1987-1993) ve University of Surrey’de (1993-2012) dersler vermiştir. 2012’den beri Surrey Üniversitesi’nde Fahri Psikoloji Profesörü olarak görev yapmaktadır.

8 Bhikhu Chotalal Parekh, Baron Parekh (1935 doğumlu) bir İngiliz siyaset teorisyeni, akademisyen ve soyludur. Lordlar Kamarası’nın İşçi Partisi üyesidir. 1982-2001 yılları arasında Hull Üniversitesi’nde Siyaset Teorisi Profesörü ve 2001-2009 yılları arasında Westminster Üniversitesi’nde Siyaset Felsefesi Profesörü olarak görev yaptı. 2003-2008 yılları arasında Sosyal Bilimler Akademisi’nin başkanı olarak görev yaptı.

KÜLTÜRLERARASILIK

Kültürlerarasılık, kültürel çeşitliliğe ve çoğulculuğa değer verir ve bu da zorunlu olarak makul kültürel düzenlemelerin uygulanmasını gerektirir. Kültürlerarasılık, aynı zamanda, entegrasyonun hem azınlıkların hem de çoğunlukların birbirlerine uyum sağladığı iki yönlü bir süreç olarak tanımlandığı entegrasyon ve sosyal içirme hedeflerine vurgu yapar. Ek olarak tıpkı çokkültürlülük gibi, kültürlerarasılık da genellikle azınlık grup üyelerinin yaşadığı yapısal, politik, ekonomik ve sosyal dezavantajları ve eşitsizlikleri ele alır. Bu da ayrımcılığa karşı önlem almayı, dezavantajlı gruplara özel yardımlar sağlamak için olumlu eylemler gerçekleştirmeyi ve sistematik eğitim dezavantajlarını ortadan kaldırmak için adımlar atmayı içerir. Başka bir deyişle, kültürlerarasılık çok kültürlülüğün temelleri üzerine inşa edilmektedir.

Bununla birlikte, bu benzerliklerin yanı sıra kültürlerarasılık, kültürlerarası diyaloga, etkileşime ve alışverişe merkezi bir vurgu yapar. “Kültürlerarası diyalog”, eşitliğe dayalı farklı kültürel bağlara sahip bireyler ve gruplar arasında açık ve saygılı görüş alışverişi olarak tanımlanabilmektedir. Kültürlerarası etkileşim ve diyaloga yapılan bu vurgu, çokkültürlülüğün bazı versiyonlarında (Parekh'in diyalojik çokkültürlülüğü gibi) mevcuttur, ancak tüm versiyonlarda mevcut değildir. Kültürlerarasılık, kültürlerarası diyalogun, insanların kendilerinininkinden farklı kültürel inançlar ve uygulamalar hakkında daha derin bir anlayış geliştirmelerine yardımcı olduğunu, karşılıklı anlayışı geliştirdiğini, kişilerarası güveni, işbirliğini ve katılımı artırdığını ve hoşgörü ve karşılıklı saygıyı teşvik ettiğini ileri sürer. Ek olarak kültürlerarasılık, toplumsal düzeyde kültürlerarası diyalogun kamusal yaşamdaki önyargının ve kalıp yargıların azaltılmasına yardımcı olduğunu, çeşitli ulusal, etnik, dilsel ve inanç toplulukları arasındaki

ilişkileri kolaylaştırdığını ve kültürel açıdan farklı toplumların ortak bir amaç ve duygu etrafında bir araya gelmesini ifade eden entegrasyonu sağladığını öne sürer.

Kültürlerarasılık, özellikle, paylaşılan evrensel değerlere dayanan güçlü bir uyumlu toplum duygusu yaratmayı amaçlar. Kültürlerarasılığın bazı versiyonları, bu paylaşılan değerlerin, yeni bir ortak kültürün yavaş yavaş ortaya çıkacağı kültürlerarası diyalog süreci yoluyla geliştirilmesi gerektiğini ifade eder. Buna karşılık, Avrupa Konseyi perspektifinden, kültürlerarasılığın dayandığı evrensel değerler, insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve tüm insanların eşit haysiyete ve eşit saygı görme hakkına sahip olduğunun tanınmasıdır. Kültürlerarasılık, ikinci yaklaşıma dayandığında, ahlaki göreceliliği “kültürel farklılık” temelinde reddetmekte ve bunun yerine bu evrensel değerleri ihlal eden liberal olmayan kültürel uygulamalara karşı eleştirel bir duruş sergilemektedir.⁹

9 “Kültürlerarasılık ve çokkültürlülük: kavramlar ve tartışmalar” Marytin Barret

Avrupa Birliği ve Fransa'da çokkültürlülüğten kültürlerarasılığa

Çokkültürlülük, toplumların kültürel çeşitliliği ve aynı zamanda kültürel toplulukların (etnik, dini, politik vb.) aynı toplum içinde, belirli kimliklerini feda ederek tek bir model içinde çözülmeden (bkz. Asimilasyon) az çok barışçıl veya çatışmalı bir şekilde (farklılıklar ve / veya ayrılıklar nedeniyle) birlikte var olma, muhtemelen etkileşim (diyalog, işbirliği) içinde olma yeteneğini de ifade eder. Fransa'da bu kavram, göçmenlik ve entegrasyon politikalarında kabul edilmemekte veya organize edilmemektedir çünkü asimilasyonun türetildiği cumhuriyetçi evrenselcilikle bağdaşmamaktadır.

Kültürlerarasılık ise, karşılıklı alışverişler (toplantılar, fikir paylaşımı, kolektif eylemler, vb.) muhtemelen ortak bir amaca yönelik olarak ve kültürler arasında hiyerarşi olmaksızın ortakların görece kültürel kimliğini koruma perspektifinde ve tüm katılımcıları içeren ve yansıtan ortak projelerin ortaya çıkması yoluyla neredeyse yeni bir kültür ortaya çıkararak kültürlerin olumlu etkileşimini ve müzakeresini tanımlar. Çokkültürlülük bazen, birbirlerini hoş gören, ancak birbirleriyle etkileşime girmeyen ve birbirleriyle iç içe geçmeyen veya muhtemelen etkili bir şekilde değiş tokuş etmek ve iş birliği yapmak için mücadele etmeyen kültürlerin bir arada yaşamasıyla sınırlı olabilir. Bazı durumlarda, gerçek bir çatışma bile olabilir. Çok kültürlü modelin eleştirilen etkilerinden ve sonuçlarından biri cemaatçilik olarak görülmektedir.

“Çok kültürlü” ve “kültürlerarası” kavramları, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği'nin metinler ve referans çerçeveleri ve iyi uygulama örnekleri gibi pek çok çalışması ve çıktıları aracılığıyla geliştirilmiştir. Bu yaklaşımlar, kültürler arasındaki iç içe geçmenin, her birinin kendine özgü kimliğini silmeden çokkültürlülüğü gerçek bir varlığa dönüştürmenin yolu olduğunu ve «çokkültürlülüğün o zaman kültürlerarası hale geleceğini» göstermektedir. Dolayısıyla kültürlerarasılık, bir öğrenme, süreç, araç ve uygulama olarak, gerçekten zenginleştirici ve yapıcı, aktif ve verimli bir çok kültürlülüğe izin verir.

Fransa'da çokkültürlülük hakkında konuşmak, göç ve entegrasyon politikalarından bahsetmek anlamına gelir. Cumhuriyetçi evrenselciliğin Fransız modeli ve asimilasyon ilkesi, çok kültürlülüğün Fransa'da kurulmasına izin vermez. Bu durum, Avrupa'da örneğin Büyük Britanya, Hollanda ve Almanya'da bulunur. Çok kültürlü ülkelerde bazen orantısız olan şey toplulukların ağırlığı iken, Fransa'da toplumun ve devletin ağırlığıdır.

Eşitlik ilkesinin gereği olarak ve topluluklar tamamen tanınmadığından, topluluğa özel muamele fikri de dışlanmıştır. Cumhuriyetçi evrenselcilik böylelikle birliği garanti altına almaya ve ulusun parçalanmasına ve toplumun parçalanmasına karşı savaşıma çalışır. Kültürel farklılığın yönetimini gerektiren artan çeşitlilikle karşı karşıya kalan Fransa, vizyonunu ve idealini ve dolayısıyla cumhuriyetçi entegrasyon modelini gerçeklikle uzlaştırmak için mücadele eder. Fransa'nın göçmenlik ve entegrasyon açısından yaşadığı zorluklara neden olan şeyin bu boşluk olduğu düşünülür. Fransa'da cemaatçilik korkusu çok güçlüdür ve bu yüzden çokkültürlülük modelini her zaman reddetmiştir.

KÜLTÜREL ÇOĞULCULUK

Kültürel çoğulculuk, kültürlerin kendine özgü niteliklerini hala koruyabildikleri ve daha zengin bir bütün oluşturmak için birleşebildikleri bazı ülkelerde bir kültürel çeşitlilik biçimi olarak tanımlanır. Birleşik Devletler dahil birçok ülkede, çokkültürlülük terimi kültürel çoğulculuk ile eşanlamlı olarak veya bunun yerine kullanılır. Newman'a

(1973) göre, toplumlar tekli (bir gruptan oluşan) veya ikili (iki gruptan oluşan) olanlardan çoğulcu olanlara (birçok gruptan oluşan) kadar çeşitlilik gösterebilmektedir. Newman “kültürel bağlamda çoğulcu olarak nitelendirilen toplumların, ya azınlıklar arasındaki koalisyonlar aracılığıyla ya da kendi kritik büyüklükleri temelinde farklılaşmamış bir kitleye yığılmaya karşı direnebilen çok sayıda gruptan oluşan toplumlar” olduğuna işaret eder.

Öte yandan, kültürel çoğulculuk, farklı analiz düzeyleri kullanılarak birçok farklı sosyal bilim perspektifinden de tanımlanabilir. Bir anlamda kültürel çoğulculuk, bir bireyin kültürel yönelimi veya çok kültürlü ideolojisi açısından psikolojik olarak görülebilir. Aynı zamanda, kültürel çoğulculuk, belirli bir ülkedeki nüfusun artan kültürel çeşitliliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkan, Amerika Birleşik Devletleri dahil birçok ülkede demografik bir eğilimdir. Bir başka anlamda kültürel çoğulculuk, ulusal bir politika olarak da görülebilir.¹⁰

ERİTME POTASI & SALATA KASESİ

“Eritme potası” ve “salata kasesi” terimleri, Amerika'nın çokkültürlülüğünü tanımlamak için kullanılan iki metafordur. Amerikan tarihinde, “Amerikalı nedir?” sorusu gündeme geldiğinde, Crèvecoeur¹¹ bu soruyu 1783'te şöyle yanıtlamıştır: “*Burada tüm ırklardan bireyler yeni bir insan ırkı olmak için eritiliyor*”. Bir asırdan fazla bir süre sonra aynı fikirler “eritme potası” terimiyle ifade edilmeye başlanmıştır. Bu terim, İsrail Zangwill¹² tarafından ünlü “The Melting Pot” oyununda (1908) ortaya atılmıştır. Zangwill, farklı uluslardan insanların nasıl bir araya gelerek Amerikalılar olarak yeniden doğduğunu göstermiştir. Eritme potası, göçmenlerin Amerikalılara dönüştürüldüğü asimile edilmiş bir Amerikan toplumunun imajı haline gelmiştir. Başka bir deyişle, bu terim Amerika'ya gelen göçmenlerin nihayetinde Amerikan kültürüne nasıl asimile edildiklerini tanımlamak için kullanılır.

Zamanla, etnik kimlik ve Amerikan ulusal kimliği olarak ifade edilen göçmenlerin çifte kimliğini tanımlamak için ABD'de “salata kasesi” terimi bir metafor olarak kullanılmaya başlanmıştır. “Salata kasesi” metaforunda, her kültür kendine özgü niteliklerini (salatadaki farklı malzemeler) korur, ancak habitat ülkesinde (salata)¹³ ortak bir ulusal kimlik duygusuna sahiptir. Salata kasesi modelinde, salata malzemeleri gibi farklı kültürler bir araya getirilir, ancak tek bir homojen kültür oluşturmaz; her kültür kendine özgü niteliklerini korur. Başka bir deyişle, salata kasesi yaklaşımında çok kültürlü bir toplum, eritme potasının aksine, farklı kültürleri bütünleştirebilirken ayrı kimlikleri koruyabilmektedir.¹⁴

ABD'nin çokkültürlülük yaklaşımını tanımlayan tartışmalar sürmektedir. Daha yaygın olan görüş, Amerika'daki çokkültürlülük uygulamaları daha çok bir salata kasesine benzediği için eritme potası teriminin artık uygun olmadığı yönündedir, zira örneğin ABD'de farklı kültürlerin birçok farklı bayramı kutlanmaktadır. Öte yandan, dünyadaki birçok kültür, kendi kültürlerinin bir parçası olmasa da Amerikan bayramlarını kutladığı için Amerika'nın bazı açılarından bir eritme potası haline geldiği tartışılmaktadır.

10 <http://psychology.iresearchnet.com/social-psychology/cultural-psychology/cultural-pluralism/>

11 Michel Guillaume Jean de Crèvecoeur (1735 doğumlu) Fransız Amerikalı bir yazardı. Fransa'nın Normandiya kentinde Caen'de doğdu ve 1755'te Kuzey Amerika'da Yeni Fransa'ya göç etti.

12 İsrail Zangwill (1864 doğumlu), 19. yüzyılda kültürel Siyonizmin ön saflarında yer alan bir İngiliz yazardı ve Theodor Herzl'in yakın bir arkadaşıydı. Daha sonra Filistin'de bir Yahudi vatani arayışını reddetti ve bölgesel hareketin arkasındaki ana düşünür oldu.

13 <https://ndla.no/en/subjects/subject:39/topic:1:188693/topic:1:188701/resource:1:15153>

14 <https://www.thoughtco.com/what-is-multiculturalism-4689285>

TÜRKİYE VE FRANSA'DA ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK

Başta az gelişmiş toplumlarda, haksız yaptırımlara maruz bırakılan ve egemen kültürel grupların iktidar pratikleriyle ötekileştirilen kimlikler, haksızlığa ve kötü muameleye maruz bırakılmakta, dolayısıyla sosyal ayrımcılık ve daha fazla ayrışma kaçınılmaz hale gelmektedir. Bununla birlikte, demokratik sistemlerdeki en önemli ve tek amaç, farklılıkları bastırmak değil, sosyal adalet ve eşitlik ilkesinin bir gereği olarak farklılıklara ve eşit fırsatlara gerekli saygıyı yaratmak ve özgürlük ideallerinin gerçekleştirilmesi için gerekli desteği sağlamak olarak görülür. Sosyal farklılıkların dikkatli bir şekilde tanınması ve en önemlisi, “diğerleri” gibi ayrımcı kavramlar yerine farklı kültürel formlar ve sosyal renkler gibi söylemler yoluyla sosyal farklılıkların (din, inanç, mezhep, etnik yapı, cinsel yönelim vb.) hukuki güvence altına alınması özenle muhafaza edilmelidir.¹⁵

Parekh¹⁶'e göre, 20. yüzyılın son kırk yılı, yerli halklardan ulusal azınlıklara, göçmen halklardan feministlere ve eşcinsellerden farklı siyasi gruplara kadar birçok farklı grubun geliştiği bir dönemi temsil eder. Etnik, dini ve cinsel kimlikleri nedeniyle farklılaşan ve kültürel açıdan farklı yaşam deneyimleri olan grupların bu farklılıkların resmi düzeyde tanınması için verdiği mücadele hem siyasi hem de akademik tartışmalar bağlamında önemli gündem maddelerinden birini oluşturur.

TÜRKİYE

Türkiye'nin çokkültürlülük tarihi Osmanlı ve Cumhuriyet dönemindeki farklı uygulamalar etrafında düşünülebilir. Tarihsel olarak, Batı toplumları ile karşılaştırıldığında, Doğu toplumlarının farklılıklara daha toleranslı olduğu ve bu farklılıklara uyum sağlamaya ve yaşamaya daha açık olduğu görüşü hakimdir. Bu noktada özellikle vurgulanan örneklerden biri Osmanlı Devleti ve uygulamalarıdır. Çokkültürlülük anlayışı açısından bakıldığında, tartışmaya açık yönler veya uygulamalar bulunmasına rağmen, tarihçiler bu konunun tarihindeki başarılı örneklerden birinin Osmanlı İmparatorluğu'nda karşılaştığını dile getirir¹⁷.

Osmanlı İmparatorluğu, etnik, dini ve coğrafi olarak çok çeşitli bir bölgeyi kontrol etmesine rağmen 600 yıldan fazla hayatta kalmayı başaran bir imparatorluk olarak tarihte yer alır. Osmanlı İmparatorluğu toprakları çeşitli etnik, kültürel ve dini gruplar tarafından paylaşılmıştır. Tarih, imparatorluğun bu durumu çokkültürlülükle ve “millet sistemi” ile ele aldığını gösterir. “Millet”, Osmanlı Türkçesinde topluluk anlamına gelir ve Arapça millet olan “millah” kelimesinden türemiştir. Millet sisteminde, gayrimüslim toplulukların sivil kaygıları için başvurabilecekleri dini otoriteleri vardı. Bu makamlar Sultan tarafından idare edilirdi. Sultan gayrimüslim topluluklara bu şekilde ulaşır ve onları kontrol ederdi. Bu sisteme göre, gayrimüslimler korunmak için “cizye” adı verilen bir vergi ödemek zorundaydı ve askerlik yapmak zorunda değillerdi. Dahası, din, eğitim, sosyal

15 Özgen, 2018 https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/91426/mod_resource/content/0/1.%20Hafta.pdf

16 Bhikhu Parekh, doktorasını London School of Economics'te almış bir siyaset teorisyeni. Parekh, Birleşik Krallık'ta çok kültürlülüğün çeşitli sorunlarını tecrübe ettiği ve Çok Kültürlü Britanya'nın Geleceği Komisyonu Başkanı olarak dikkate değer bir konuma sahip olduğu için çok kültürlülük konusunda uygulamalı deneyime sahiptir.

17 Çok kültürlülük ve Osmanlı İmparatorluğu, Mehmet Anık, Mart 2012 2012

hizmetler ve benzeri alanlarda özerklikleri vardı¹⁸. Tarihte millet sisteminin 18-19.yüzyıla kadar çok iyi çalıştığı, çünkü millet sisteminin milletlerin barış içinde bir arada yaşamasını amaçladığı belirtilir. Tanzimat reformları ile “millet” terimi, esas olarak Yunan, Ermeni, Yahudi, Ortodoks ve Suriyeli Ortodoks toplulukları gibi yasal olarak korunan gayrimüslim azınlık gruplarını ifade etmeye başlar. Buna göre, gayrimüslim olarak adlandırılan grupların dinlerini ve kültürel alışkanlıklarını uygulamalarına izin verilmesine rağmen, karşılıklı evliliklerin kısıtlanması ve belirli vergiler gibi Türklerin tabi olmadığı belirli kurallara tabi tutulmaktaydı.

“Hoşgörü”, Osmanlı İmparatorluğu’nun çok kültürcü yaklaşımıyla ilişkili çok popüler bir terim olmuştur ve bugün bile popüleritesini korumaktadır. Resmi retorik, hoşgörünün bugünün Türkiye’sinde hala var olduğunu iddia eder, ancak bu görüş birçokları tarafından doğru bulunmaz. Bugün Türkiye’de yapılan bazı araştırmalar bu hoşgörünün her zaman geçerli olmadığını ifade eder. Örneğin, güncel sayılabilecek bir araştırmaya göre, Türklerin %42’si Rum veya Ermeni’leri ve %28’i Kürtleri komşu olarak istememektedir.¹⁹ Bununla birlikte, Türkiye’ye göç eden ve homojen bir grup olarak görülen Suriyeliler (göçmenler, geçici korunma statüsünde olanlar, sığınmacılar, vatandaşlık hakkı almış olanlar vb), toplumda ortaya çıkan birçok ekonomik ve sosyal sorunun sebebi olarak algılanmaktadır.

Cumhuriyet Dönemi ve Farklılıklara Yaklaşımına Dair Mekanizmalar

Her ne kadar cumhuriyet döneminin bir ulus-devlet olma özelliğinden ötürü farklı kültür ve kimlik gruplarına yaklaşım noktasında Osmanlı Devleti’nden farklılıklar gösterse de, Müslüman olmayan toplulukların azınlık

olarak kabul edilmesinin, diğer toplulukların ise yasa önünde tanınırlığına yönelik çelişkili uygulamalar olmasının, farklılıklara yaklaşım noktasında Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet’ini ortaklaştırdığı dile getirilir.

Lozan Anlaşması, azınlık tanımının günümüzde de kullanılan halini inşaada önemli bir dönüm noktasıdır. Lozan Antlaşması’nda Ermeniler, Rumlar ve Yahudiler resmi anlamda azınlık olarak belirlenmiştir. Azınlık statüsü, kendi kültürel yaşamına sahip olmak, kendi dinini ve dilini öğrenmek, icra etmek gibi hakların uluslararası sözleşmeler yoluyla korunduğu bir statü olarak tanımlanır. Bu doğrultuda, azınlık olarak adlandırılmayan farklı kültür ve kimlik grupları kendi kültür ve kimliklerine dair haklarının ulusal hukuk tarafından korunmasını talep eder. Türkiye’de bu anlamda azınlıklar haricinde kalan farklı kültür ve kimlik gruplarının görünürlüğü ve farklı mekanizmalarla desteklenmesi noktasında belirgin bir eksikliğin olduğunu söylemek mümkün.

Çokkültürlülük ve Toplumsal Hafıza

Türkiye’de çok kültürlülük tarihindeki önemli kırılma noktaları günümüzde farklı kimlik ve kültür gruplarının gündelik hayat tecrübelerinde ve taleplerinde belirleyici olmasa da, bu kimlik ve kültür gruplarının bir aradalığına ve devamlılığına dair önemli bir zemin ve referans noktası olarak karşımıza çıkıyor. Ermeniler her yıl 24 Nisan’da kayıplarını anıyor, 6-7 Eylül olaylarıyla ilgili filmler çekiliyor, farklı kimlik ve kültür gruplarının ülkedeki varlık mücadeleleri gün geçtikçe daha fazla konuşuluyor.

6-7 Eylül olayları ise bu olaylar içerisinde farklılıklara tahammülsüzlüğün “yönetilebilirliği” ve dolayısıyla da mücadele edilebilirliği noktasında bir referans oluşturuyor.

18 Kurtaran, 2011

19 Değişen bir Türkiye’de Din, Toplum ve Siyaset, Ali Çarkoğlu ve Binnaz Toprak, 2006, TESEV Yayınları, https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/report_Religion_Society_And_Politics_In_Changing_Turkey.pdf

TÜRKİYE VE FRANSA'DA ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK: BİR ARADA YAŞAM BİRLİKTE MÜMKÜN MÜ?

Olaylar, bazı tarihsel kaynaklara göre İstanbul Ekspres gazetesinin «Yunanlılar tarafından Selanik'teki Atatürk evine bomba atıldı» haberinin ardından başlamıştır. Bu kaynaklarda, daha sonra tutuklanan ve itiraf ettirilen bir Türk vatandaşının konsolosluğa yerleştiği bombanın, olayları kışkırttığı belirtilir. Olaydan sonra Türkiye'de yaşayan binlerce Rum Türkiye'den göç etmiştir. Zamanla, kalan Yunanların çoğunluğu İstanbul'u terk etmiştir. 6-7 Eylül 1955 olayları, Yunanların ülkeyi büyük göç dalgalarıyla terk etmelerine neden olmuştur. Hükümetin o dönemde kabul etmediği olaylar 1998'de bir meclis tezkeresi sırasında kabul edilmiştir.

Buradan da görebiliyoruz ki, nefret söylemi ve toplum içerisindeki potansiyel çatışma ortamı tetiklendiğinde Türkiye'de bir arada yaşamı belirgin bir şekilde olumsuz yönde etkileyen olayların yaşanması kaçınılmaz hale gelebiliyor. Bu durumda da toplum içerisinde “sağduyulu” kişi ve kurumlara önemli bir rol düşüyor. Türkiye'de yasal mekanizmalarla hakları korunan azınlıkların ya da hakları doğrudan yasalarla korunmayan ama Türkiye'de önemli bir çoğunluğu oluşturan farklı kültür ve kimlik gruplarının kendi hak mücadelelerinin yanı sıra, bir arada yaşam ve nefret söylemine karşı da söz üretmek bir gereklilik haline geliyor.

Türkiye'de öne Çıkan Kültür-Kimlik Grupları ve Talepleri

Türkiye'de tarih içerisinde farklı kültür ve kimlik grupları farklı hak talepleriyle öne çıkmıştır. Kürtler ve Alevilerin kültürel, dini ve kimlik mücadeleleri ile dini pratikler veya ana dil hakkı gibi talepleri yönündeki belirgin adımları, bu grupları Türkiye'deki siyasi ve kurumsal mekanizmalar anlamında diğerlerine kıyasla öne çıkarıyor. Her iki grubun da homojen olmasa da ortaklaşan taleplerinden söz etmek mümkün.

Alevilerin 4 ana soruna odaklanan ve farklı Ailevi grupları tarafından farklı zamanlarda dile getirilen bazı kültürel talepleri olmuştur: 1) Sünni İslam'ı savunduğu

kabul edilen din ve ahlak derslerinin milli eğitimden çıkarılması, 2) Devletin Cemevlerini ibadethane olarak camilerle eşdeğer kabul etmesi, 3) Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından mal varlığının belirlenmesinde Alevilere eşdeğer muamele edilmesi ve 4) Aşırılık yanlısı Sünnilerin kendilerine yönelik tasvir ettiği olumsuz önyargılarla mücadele. Bu taleplerin bir kısmı 2000'li yıllarda dikkate alınmıştır.

Bu talepler somutlaştığında kaynaklara eşit erişim gibi farklı gündemleri de beraberinde getirmektedir: Ağustos 2006'da Türkiye'nin en büyük Alevi vakıflarından biri olan Cem Vakfı, cami masraflarını karşıladıkları için Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan Yenibosna Cemevi'nin elektrik masraflarının devlet tarafından karşılanmasını talep etmiştir. Bu meblağın cami giderlerinde olduğu gibi Diyanet İşleri Başkanlığı fonundan karşılanması başvurusu, “Alevilik din değildir, cemevleri ibadet yeri değildir” cevabı ile reddedilmiştir. Bu karar üzerine vakıf tarafından açılan AİHM başvurusu 2014 yılında sonuçlandırılmıştır. AİHM, cemevlerinin, diğer ibadet yerleri gibi, dini bir inancın gereklerini yerine getirmeyi amaçladığına ve uygulamanın temelinin diğer ibadet yerlerinin durumuyla karşılaştırılabilir olduğuna karar vermiştir. AİHM, talebin reddedilmesinin “inanç özgürlüğünün ihlali” ve “ayrımçılık” olduğunu belirtmiştir. 2017 yılında AİHM, Türkiye Hükümetinin fona tazminat ödemesi gerektiğine karar vermiştir. Mahkeme hala devam edmektedir, ancak cemevlerinin AİHM tarafından ibadet yeri olarak tanınması, yeni tartışmaları başlatmıştır.

Ya da Kürtlerin belirli sıklıklarla dile getirdiği ve özellikle çözüm süreci sonrasında daha “meşru” hale gelen ana dil hakkına yönelik mücadelesi de yine var olan mekanizmalar içerisinde bir görünürlük talebi olarak öne çıkmaktadır: 1991'den beri Türkiye'deki Kürt nüfusu, eğitimde anadilini (Kürtçe) kullanma hakkını talep ediyor. Bugün özel ve devlet okullarında Kürtçeyi ana dil olarak kullanmak yasa dışıdır. 2000'li yıllarda Türkiye devleti ile Kürtler arasındaki ilişkiler yeni bir döneme

girmiştir. Bu dönemde Kürt kimliğinin tanınmasıyla ilgili çeşitli reformlar yapılmıştır. Hükümet, çok kültürlü bir yaklaşımla Kürtlerin kültürel haklarını genişletmiştir. Bu anlamda devlet radyo ve TV kanallarının Kürtçe yayın yapmaya başlaması, bir üniversitede Kürtçe bölümü kurulması, birkaç üniversitenin başka şehirlerde Kürtçe dersleri vermeye başlaması örnekler arasında sayılabilir. Bütün bu reformlar, Türkiye siyasi seçkinlerinin Kürtlere yönelik yaklaşımının değiştiğini ve geçmiş düzeltmeye çalıştıklarını göstermiştir. Son on yılda Kürtler, çocuklarını ve yerlerini ulusal mitolojilerine göre yeniden adlandırmaya başlayabilmiştir. Ancak, çözüm süreci esnasında yaşanan bir takım toplumsal olaylar, Türkiye'nin siyasi dinamikleri, değişen gündem ve sorunu çözecek mekanizmaların devreye girmemesi gibi etkenlerle sürece yönelik hem siyasi hem de toplumsal destekler zaman içine ortadan kalkmıştır. Bu sürecin ardından Kürt meselesinin siyasi sahneye taşındığı dönemde, dünyada ve Türkiye'de yaşanan toplumu kutuplaştırıcı olaylar ve tutumlar, günlük pratiklere, sivil topluma ve siyasi söylemlere yansımıştır. Küresel ve ulusal çapta farklı dini, kültürel ve etnik grupların görünürlükleri ve talepleri konusunda bir farkındalık yaşanmış olsa da, dünyada toplumun genelinde kutuplaşma davranışı hakimiyetini korumuştur. Örneğin bugün, Kürtler, istihdam, eğitim ve sosyal hayata katılım konusunda özellikle Türkiye'nin batısına göç edenlerin ayrımcılığa maruz bırakıldığını ifade etmektedir. Yapılan araştırmalar genç Kürt nüfusunun anadilini bilmediği bu nedenle istemeden kültürlerinden, kimliklerinden kopma hissi yaşadıklarını göstermektedir. Batıda yaşayan gençlerin maruz kaldıkları ayrımcılığın da etkisiyle bölgede yaşayanlara kıyasla daha karamsar olduğunu ifade edilmektedir.

Avrupa Birliği'nin Etkisi

Türkiye'nin azınlıkları ve Türkiye toplumunun önemli bir kısmını oluşturan farklı kültür ve kimlik grupları, Avrupa Birliği'ni barış ve entegrasyon sürecine başlamak için bir şans olarak gördükleri için Avrupa Birliği'ne katılım konusunda oldukça istekli davranmıştır. Çünkü AB, yeni yüzyılın ilk yıllarında Türkiye siyasi seçkinlerinin siyasi kararları üzerinde oldukça etkili olmuştur. AB'ye girmek için Türkiye'nin karşılaması beklenen Kopenhag kriterleri ulusal parlamentoda kabul edilen birçok yasanın arkasındaki faktördü.

Kendi dilinde yayın yapabilmek, dernekler kurmak, askeri üyelerin RTÜK (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu) ve YÖK'ten (Yükseköğretim Kurulu) çıkarılması, resmi olarak tanınan azınlıkların medeni haklarının genişletilmesi, Kopenhag kriterlerine uygun olarak kabul edilen reformlardan bazıları olmuştur. AB'nin etkisi ile Türkiye devleti ve nüfusu geçmişle karşı karşıya kalmıştır. Çokkültürlülük, bir fenomen ya da efsaneden ziyade yasal ve politik hale gelmiştir. Aynı zamanda, etnik dilleri ve lehçeleri öğretmek için özel kurslar başlatılmıştır. Derneklerin dillerini ve kültürlerini Türkçe haricinde başka bir dille yaymasına ve korumasına izin verilmiştir. "Yasak dil" kullanımı kaldırılmıştır. Gayrimüslim azınlıkların mülk edinme yasağı kaldırılmıştır. Ayrıca, Ankara'daki AB Genel Sekreterliği "gayrimüslim" teriminin kullanımını bırakmış ve resmi AB yazışmalarında "farklı inanç grupları" ifadesi kullanılmaya başlanmıştır.

Türkiye, yeni yüzyılın ilk on yılında önemli bir sosyal, politik, finansal ve yasal değişim ile karşı karşıya kalmıştır. Bununla birlikte, AB ve ulusal hükümet öncülerinin Türkiye'nin katılım sürecine ilişkin düzenlemeler başlattığı Aralık 2004'ten sonra, temel düzeydeki bu olumlu ruh hali değişmiştir.

Türkiye'de Çokkültürlülük Bir Arada Yaşam Konusunda Yeni Bir "Sınav": Suriyeli Mülteciler ve "Uyum"

1980'den sonra, küreselleşmenin etkisiyle Türkiye, yabancı göçmenler için Avrupa'ya girmek için transit bir ülke haline gelmiştir. Buna ek olarak, Türkiye komşu ülkelerdeki çatışmalar nedeniyle mülteci göçü ile karşı karşıya kalmıştır.²⁰

Suriye çatışmasının bir sonucu olarak milyonlarca Suriye vatandaşı Suriye çevresindeki ülkelere ve Avrupa'ya göç etmeye başlamıştır. Türkiye, bu akın sırasında Suriyeli mülteciler için hem geçiş hem de ev sahibi ülke olarak çok önemli bir role sahiptir. Akın ilk başladığında, Cenevre Sözleşmesine göre, Suriyeli göçmenler Avrupa dışındaki bir ülkeden göç ettikleri için mülteci statüsüne sahip olmamıştır. Bu göçmenlerin nüfusu çok fazla olduğu için şartlı mülteci de sayılmamışlardır. Türkiye, genel olarak mültecilere karşı da olumlu bir tutum sergilemiş ancak bu kadar yüksek rakamlar mültecilerin ihtiyaçlarına cevap verme kapasitesi konusunda kaçınılmaz olarak ciddi bir baskı yaratmıştır. Bu hukuki kavram boşluğunu doldurmak üzere toplu göçmenler için YUKK (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu) çıkarılarak "geçici koruma" adı verilen yeni bir statü oluşturulmuştur. Türkiye toplumu ile yabancılar arasında iletişimi sağlayacak uyum konusunun ilk kez bu yasayla Türkiye mevzuatına girdiği belirtilmiştir. Ayrıca bu kanunla göç politikalarını uygulamak ve yabancıları takip etmek üzere Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.²¹

Eğitim

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2013 yılında çıkardığı "Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Vatandaşlara Yönelik Eğitim ve Öğretim Hizmetleri"

genelgesi, uzun vadeli politikalar üretmek amacıyla Suriyeli göçmenleri geçici olarak kabul etme fikrinin terk edildiğinin bir göstergesi olmuştur. Bu genelgeden bir ay sonra, Suriyeli göçmenlere geçici koruma statüsü veren ve onlara sağlık, eğitim, çalışma, kamu yardımı ve tercümanlık hizmetleri sağlayan bir uygulama yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Eğitim hizmetleri kapsamında göçmenlere diploma ve denklik belgesi verileceği belirtilmiştir.

Göçmenlerin eğitim haklarına erişiminden yaklaşık bir yıl sonra, eğitim ve öğretimde yaşanan sorunların çözümü için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yol gösterici ve açıklayıcı bir yönetmelik yürürlüğe konulmuştur. Bu düzenleme ile Suriyeli öğrenciler, diplomaları veya denklik belgeleri ile Türkiye'deki okullara kayıt olabilmıştır. Ayrıca kayıt için ikamet izni zorunluluğu kaldırılmış ve yabancı kimlik belgesi yeterli görülmüştür. Öğrencilerin yıl kayıplarını önlemek için konaklama merkezlerinde ve Geçici Eğitim Merkezlerinde denklik verilmesi ve bu merkezlerde Türkçe öğretimi kararlaştırılmıştır. Yabancı öğrencilere mümkünse burs, gerekli araçlar ve barınma olanakları sağlandığı belirtilmiştir. Geçici konaklama merkezlerinde eğitim gören yabancıların menşe ülkesinin müfredatına göre denklik prosedürlerinin sınava tabi tutulmasına karar verilmiştir.

2014 yılından bu yana, Suriyeli öğrenciler Arapça eğitim veren Geçici Eğitim Merkezlerine veya devlet okullarına kaydolma hakkına sahiptir. Bununla birlikte, 2016 yılı itibarıyla Suriyeli öğrencilerin Türkiye eğitim sistemine dahil edilmesine karar verilmiş ve 2018 yılı itibarıyla geçici eğitim merkezleri kademeli olarak kapatılmaya başlanmıştır. Aralık 2017 itibarıyla, 3.5 milyon Suriyeli mülteci 1.044.000'i 5-18 yaş grubundaki Suriyeli

20 Abdullah Said Özcan, "Çokkültürlülük Bağlamında Türkiye'nin Suriyeli Öğrencilere Yönelik Eğitim Politikası", Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 4, No 1, 2018, p. 17-29.

21 Ibid.

çocuklardan oluşmaktadır. Bu öğrencilerin 612.603'ü eğitime erişebilmiştir. Bunların 350.493'ü devlet okullarında ve 253.513'ü Geçici Eğitim Merkezlerinde eğitime devam etmiştir. Bu veriler, okul çağındaki Suriyeli çocukların %40'ının okula gidemediğini göstermektedir. 2016 öncesinde Suriyelilerin okullaşma oranı %40'ın altında gerçekleşmiştir. Suriyeli öğrencilerin Türkiye eğitim sistemine dahil edilmesi okullaşma oranını önemli ölçüde artırmıştır.

2016 öncesi dönemde, Türk dili ve müfredatına aşına olmayan Suriyeli öğrencilerin devlet okullarını tercih etme olasılıklarının daha düşük olduğu belirtilmektedir. Türk öğrenci ve öğretmenlerde görülebilen Suriyelilere yönelik ayrımcı tutumlar da bu okulların daha az tercih edilmesinin bir nedeni olarak ifade edilmektedir. Suriyeli öğrencilerin Türkiye eğitim sistemine dahil edilmesiyle Milli Eğitim Bakanlığı, bu öğrencilerin Türk okullarında karşılaşılabilecekleri sorunları azaltmak için çalışmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı 2016-2017 eğitim öğretim yılı itibarıyla Suriyeliler için "Kapsayıcı Eğitim" modelini benimsemiştir. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Suriyelilere karşı hoşgörülü ve çok kültürlü bir politika benimsediği söylenmektedir. Yine de öğretmenlerin çoğu, çocukların dil engeli, öğrencilerin uyum sorunları ve materyal eksikliği gibi nedenlerle sınıfta zorluk yaşadıklarını ve bu anlamda hem pedagojik, psiko-sosyal hem de kurumsal desteğe ihtiyaç duyduklarını ifade etmektedir.

Sağlık

Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında geçici koruma statüsündeki Suriyelilere Sağlık Bakanlığı tarafından sağlık hizmeti verilmektedir. Geçici koruma statüsüne sahip olmayan mültecilerin sadece acil ve temel sağlık hizmetlerini (bulaşıcı hastalık durumu) almalarına izin verilmektedir. Kayıtlı mülteciler tüm sağlık hizmetlerine erişebilmektedir. Hizmetler mültecilerin kayıt yaptıkları şehirlerde verilmektedir

ve Türkiye'nin diğer illerindeki hizmetlere erişim için başvuruları gerekmektedir. Ancak pandemi günlerinde, Nisan 2020'de yürürlüğe giren bir kararla en azından bugünlerde düzensiz göçmenlerin durumu da biraz değişmiştir. Pandemiyle mücadele kapsamında Nisan ayında alınan Cumhurbaşkanlığı kararı Covid-19 şüphesiyle başvuran herkese, sosyal güvencesi olsun ya da olmasın kişisel koruyucu donanım, teşhis testleri ve ilaç tedavisinin ücretsiz olarak sağlanmasını şart koşmuştur. Halk sağlığı uzmanları, bu kararın salgın sürecinde göçmenler için alınan ek önlemlerden biri olarak yorumlanabileceğini ifade etmektedir.

Sağlık hizmetlerinde mültecilerin önündeki bir diğer önemli engel de dildir. Bu konuyla ilgilenmek için yabancı sağlık çalışanlarına çalışma izni verilmiştir. Özellikle Suriyeli sağlık çalışanlarının Türkiye'de çalışmasına ve Sağlık Bakanlığı izni ile Göçmen Sağlık Merkezleri ve mülteci kamplarında Suriyeli hastalara hizmet vermelerine izin verilmektedir. Geçici koruma statüsündeki mültecilere aşı, anne ve çocuk sağlığı gibi hizmetler sunmak üzere Göçmen Sağlığı Merkezleri kurulmaktadır. Türkiye Sağlık Bakanlığı'nın çabalarının yanı sıra mültecilerin sağlık hizmetlerine yönelik uluslararası çabalar ve destekler bulunmaktadır. Örneğin Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Sağlık Bakanlığı ile işbirliği içinde eğitim ve sağlık atölyeleri düzenlemekte, mülteci doktorları ve hemşireleri Türkiye sağlık sistemine entegre olmaları için eğitmektedir. Uluslararası Göç Örgütü, ortağı olan Uluslararası Mavi Hilal (IBC), Suriye Sosyal Buluşması (SSG) ve Türkiye Dünya Çapında Doktorlar (DWWT) gibi STK'larla İstanbul'da bir sağlık kliniği ve iki toplum merkezini finanse etmektedir.²²

Barınma

Türkiye'de kamplar dışında mülteciler için özel bir barınma imkanı yoktur. Kamp dışında yaşamak isteyen mülteciler tercih ettikleri herhangi bir şehirde ikamet

22 Ahmet İçduygu ve Doğu Şimşek, "Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler: Entegrasyon Politikalarına Doğru", Türk Politikası Yayını, Cilt 5, No 3, 2016, p. 59-69.

TÜRKİYE VE FRANSA'DA ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK: BİR ARADA YAŞAM BİRLİKTE MÜMKÜN MÜ?

edebilmektedir. Ancak kamu hizmetlerine erişim için yaşadıkları şehre kayıt yaptırmaları gerekmektedir. Bu nedenle kamp dışında yaşamayı tercih edenler barınma masraflarını karşılamak durumundadır. Mültecilerin çoğunun kampların dışında yaşadığı gerçeği göz önünde bulundurularak hükümet tarafından finanse edilen bir barınma mekanizmasına ihtiyaç vardır. Sınırlı bütçeye sahip aileler genellikle gecekondü semtlerindeki yoksul mahallelerde veya sağlıksız koşullar altında küçük evlerde çok sayıda aile olarak birlikte yaşamaktadır.²³ Suriyeli ve Suriyeli olmayan sığınmacılar ve mülteciler için, özellikle savunmasız kişilerin barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamalarını sağlayacak sosyal yardımın mevcudiyetinin hem mevzuatta hem de uygulamada yetersiz olduğu düşünülmektedir.

Sosyal Yardımlar

Geçici koruma veya uluslararası koruma altında olan ve belli şartları sağlayan kişilere Avrupa Birliği tarafından finanse edilen ve ismi Sosyal Uyum Yardımı (SUY) olan 120 liralık bir aylık yardım verilmektedir. Bu paranın ihtiyaç sahibi kişilere ulaştırılması Kızılay Kart sistemi ile gerçekleştirilmektedir. Bunun yanı sıra, temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ailelere, çocukların aile ortamından ayrılmadan sağlıklı bir şekilde gelişimini tamamlaması amacıyla "Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti (SED) kapsamında nakdi ve psiko-sosyal destek verilmektedir. T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Türk ailelerine sağladığı bu destek, 2016 yılı haziran ayından itibaren Mülteciler Derneği aracılığıyla geçici koruma kimliği olan ve uluslararası ikamet izni olan göçmenlere de sunulmaya başlanmıştır.

Öte yandan, sosyal medyada Suriyelilerle ilgili ortaya atılan, Suriyelilerin devletten maaş alması, çalışma izni alıp istedikleri yerde çalışabilmesi, Suriyeli esnafların vergi vermemesi gibi iddialar Türkiye toplumunun bazı kesimlerinin Suriyelilere karşı ayrımcı tutumlar sergilemesine sebep olmaktadır. Bu tür iddiaların gerçek olmadığını belirten Suriyeliler²⁴ ve Suriyelilere yönelik ayrımcılıkla mücadele eden kurumlar bu tür yanlış bilgilerin yayılmasını engellemeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda doğru bilinen yanlışlar üzerine çalışmalar²⁵ ve kampanyalar yapılarak²⁶ Suriyelilerin sosyal dışlanmaya maruz kalmasını önlemeye çalışmaktadır.

Ayrımcılığı Tanımlamak: Bir Arada Yaşam için Türkiye'de Referans Tanımlar ve Öne Çıkan Kurumlar

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) göre iki tür ayrımcılık olduğu söylenebilir. **Doğrudan ayrımcılık**, bir kişi veya grup ırksal veya etnik kökenleri veya inançları, engelliliği, cinsel yönelimi veya cinsiyeti, yaşı veya benzer nitelikteki başka herhangi bir konumu nedeniyle daha az olumlu veya daha zararlı muamele gördüğünde ortaya çıkar. Irkçılık, homofobi, transfobi, İslamofobi, yaş ayrımcılığı vb. bu olumsuz ayrımların türleridir. Başka bir deyişle, doğrudan ayrımcılık, belirli bir insan kategorisine, nesnel ve makul bir sebep olmaksızın, meşru bir amaç peşinde koşmadan veya takip edilen amaç için yapılan muamele arasında orantılılık olmadan farklı davranmaktır. Örneğin, herhangi bir iş için "engelliler başvuramaz" veya tesisin kullanımı için "yabancılara izin verilmez", "50 yaş ve üstüne izin verilmez" gibi kural ve uygulamalar doğrudan ayrımcılığa tabidir. **Dolaylı ayrımcılık**, bir koşul, ölçüt veya uygulama, görünüşte

23 Ibid.

24 <http://meydanda.org/multeci/>

25 <https://miltteciler.org.tr/wp-content/uploads/2020/01/dogru-bilinen-yanlislar-2020-2.pdf>

26 <https://teyit.org/turkiyede-yasayan-suriyelilerle-ilgili-internette-yayilan-22-yanlis-bilgi>

tarafsız olmasına rağmen, bu tür kişiler için ırk veya etnik köken veya inanç, engellilik, cinsiyet, yaş nedeniyle meşru bir amaçla nesnel olarak gerekçelendirilmeden bir dezavantaj yarattığında ortaya çıkar.²⁷ Ayrımcılık, gayri meşru bir kriterin uygulanmasına dayanan eşit olmayan bir muameledir. Burada söz konusu muamelenin somut ve sürekli bir sonucu vardır (yani, bir fikirden ziyade bir eylemdir) ve öte yandan, sosyal olarak kabul edilemez olan şey, şüphesiz, her toplumun varlıklar arasında bir ayırım yaptığı ahlaki referansa bağlıdır.”²⁸

Türkiye’de ayrımcılığa karşı faaliyetler öncelikle insan hakları için mücadele eden sivil toplum kuruluşları tarafından başlatılmıştır. İnsan Hakları Derneği 1986, İnsan Hakları Vakfı 1990 ve Helsinki Yurttaşlık Derneği 1993 yılında kurulmuştur. Bu örgütlerin amacı, devletin bireylerin anayasal haklarını ihlal etmesini önlemeye ve ülkede demokratik hakların gelişmesini sağlamaya yönelik faaliyetler geliştirmektir. Öte yandan, 1980’ler Türkiye’de bağımsız feminist hareketin de şekillendiği yıllardır. 1987 yılında faaliyete başlayan Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği, cinsiyete dayalı ayrımcılıkla mücadele etmek için kurulmuştur.

2001-2004 yılları arasında, Avrupa Birliği’ne katılmak amacıyla sekiz uyum paketi ve iki anayasa paketi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından yürürlüğe sokulmuştur. Bunlar, ayrımcılığı önlemek için düzenlemeler içermektedir. Avrupa Komisyonu, ayrımcılık mağduru olan sosyal kategorilerin statüsünü belirlemek ve değiştirmek amacıyla çeşitli fonlar oluşturmuştur. Türkiye’de üretilen ayrımcılıkla ilgili en kapsamlı rapor bu tarihten sonra yayınlanmaya başlanmıştır²⁹.

Eşit Hakları İzleme Derneği’nin 2018 yılında yayımladığı son araştırmaya göre³⁰ bir yandan, ayrımcılık, sosyal egemenliğin yeniden üretilmesi sürecinde oynadığı rolle işlevsel bir unsur olarak ortaya çıkarken, diğer yandan, eylemlerini meşrulaştırmak için sosyal hiyerarşide dezavantajlı bir konumdan avantajlı bir konuma geçmek isteyenler için de temel oluşturmaktadır. Çalışma üç tür ayrımcılık algısını tanımlamaktadır: **(1) Duygudaş Ayrımcılık Algısı**, **(2) Benmerkezci Ayrımcılık Algısı**, **(3) İstisnai Ayrımcılık Algısı**. Duygudaş Ayrımcılık Algısı, kimlik gruplarına, sınıf konumlarına veya dünya görüşüne göre ayrımcılığa maruz bırakılan insanları ifade eder ve bu nedenle başkalarının karşılaştığı ayrımcılığı hızlı bir şekilde yakalayabilir. Benmerkezci Ayrımcılık Algısı, bir durumun kendisine zarar verebileceğini düşündüğü konularda ayrımcılığa karşı empati duyduğunu ve Türkiye toplumunda yaygın olan kendisini doğrudan ilgilendirmedigine inandığı ayrımcılığa karşı ilgisiz olmasını tanımlar. İstisnai Ayrımcılık Algısı benimseyen bireyler arasında, istisnai olarak inkâr edilemez derecede somut olan ayrımcılık vakalarını değerlendirme eğilimi çok yaygındır. Çalışmanın bir diğer önemli bulgusu, ayrımcılık türlerinin kendi aralarında farklılaşmasıdır. Siyasi ve kültürel çatışmalara yansıyan etnik köken, din, cinsiyet vb. ayrımcılık biçimlerinin algılanması, yaşlılara, gençlere ve engellilere karşı ayrımcılık algısına paralel değildir. Etnik köken, din ve cinsiyete dayalı ayrımcılık, siyasete entegrasyonlarından dolayı daha bilinen ayrımcılık biçimleri olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, bir konuda ayrımcılığın farkında olmak, bu ayrımcılığa karşı bir tutuma sahip olmak anlamına gelmemektedir.

27 Türkiye’de Etnik Ayrımcılık Raporu, MAZLUMDER, 2011 https://istanbul.mazlumder.org/fotograf/yayinresimleri/dokuman/etnik_ayrimcilik_raporu_2011.pdf

28 Fassin, D. 2002. “L’invention Française de La Discrimination.” *Revue Française de Science Politique*, 52 (4): 403-423

29 Türkiye’de Ayrımcılık Algısı Türleri • Faileri • Boyutları, Eşit Haklar için İzleme Derneği (ESHİD), 2018 https://www.esithaklar.org/wp-content/uploads/2019/10/T%C3%BCrkiyede-ayr%C4%B1mc%C4%B1k-alg%C4%B1s%C4%B1k-alg%C4%B1s%C4%B1-TR_v2.pdf

30 Ibid.

Yaş Ayrımcılığı

Yaş ayrımcılığı, yaşlarına bağlı olarak herhangi bir birey veya gruba karşı yapılan bir ayrımcılık biçimidir. Yaş ayrımcılığı sistematik veya istemsiz olarak ortaya çıkabilir ve üç ana kategoride ele alınabilir. Bunlar yaşlılara, yaşlanma sürecine ve yaşlanmaya karşı önyargılı yaklaşımlar; yaşlılara karşı ayrımcı tutumlar ve yaşlılar hakkında basmakalıp algıları destekleyen kurumsal uygulamalar ve politikalarıdır. Yaş ayrımcılığı çoğunlukla İngiliz literatüründe yaşlılara karşı önyargıları ve ayrımcı uygulamaları tanımlamak için kullanılsa da, bazı kaynaklarda gençlere ve çocuklara karşı ayrımcı uygulamaları tanımlamak için de kullanılmıştır. Toplumda kök salmış bazı klişeler ve önyargılarla güçlendirilen yaş ayrımcılığı, etkilediği gruplar üzerinde olumsuz etkiler yaratır. Bu tür ayrımcılığın bir sonucu olarak ortaya çıkan düşünce ve eylemler genellikle mağdurun özgüvenini ve davranışını olumsuz yönde etkilemeyi amaçlamaktadır. Etkilerin ciddiyeti nedeniyle ciddi bir sosyal sorun olarak düşünülebilir.

Öte yandan, eşitsiz yaşlanma, bir kişinin tüm yaşam döngüsü ile ilgili bir sürecin bir yansımasıdır. Çocuk kuşağı Türkiye'nin en yoksul gruplarından biridir. Türkiye'de çocuk yoksulluğu %25 civarındadır. Türkiye'de yaşlıların %17'sinin yoksul olduğu yoksulluk riskinde yaşlılar ikinci sırada yer almaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, genç nesiller arasındaki yüksek eşitsizlik riskinin önümüzdeki 50 yıl içinde eşitsiz yaşlanmaya neden olacağı anlaşılmaktadır. Ayrıca, istikrarsız işgücü piyasaları ve esnek istihdam kalıpları nedeniyle gençler arasında eşitsizliklerin yaygın olması dikkat çekicidir³¹.

YADA Vakfı'nın 2019 yılında yürüttüğü " Türkiye'de Yaşlılık Tahayyüleri ve Pratikleri Araştırması"³² Türkiye'de yaşlı ve yaşlılık algısının olumsuz olduğunu göstermektedir. Yaşlılığın olumsuz algısı yaşlanma sürecine ve yaşlıların günlük yaşamına yansımaktadır. Yaşlı insanlar evde daha fazla zaman geçirmekte, sosyal hayata daha az katılma şansına sahip olmakta ve izole hale gelmektedir. Ayrıca, yaşlı kadınlar, baskın cinsiyet rollerinin etkisi ile yaşlılığın olumsuz algısını daha fazla hissetmektedir. Aynı araştırma, yaşlılara karşı bir ayrımcılık olmasına rağmen, yaşlıların bu ayrımcılığı içselleştirdiğini ve ayrımcılık türlerinin farkında olmadığını ortaya koymaktadır. Öte yandan, ayrımcılık, çocukların Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde tanımlanan tüm haklarından yararlanmalarını engelleyen önemli bir sorundur³³. Doğrudan veya dolaylı sistematik ayrımcı uygulamalar nedeniyle çocuk hakları ihlal edilmekte veya uygulanmamaktadır. Siyasi gücü olmayan çocukların karşılaştığı ayrımcılık, yetişkinlerin yaşadığı ayrımcılıktan farklıdır. Bunun bir nedeni, çocukların yetişkinlere bağımlı olarak görülmesi ve karar verme süreçlerinden dışlanmasıdır. Bu nedenlerin yanı sıra, bazı toplumlarda ergenlerden ve gençlerden bir grup olarak korkulduğu, ergenlerin ve gençlerin suça katılma potansiyeline sahip olduğu ve sokaklarda kamu düzenini bozan davranışlarda buldukları inancı da bu dışlanmayı etkilemektedir.³⁴

Cinsiyet Ayrımcılığı ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Ayrımcılık

Cinsiyet ayrımcılığı ve toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık kavramları genellikle kadınlara karşı ayrımcılığı ifade etmek için kullanılmaktadır. Bunun nedeni, kadınlara karşı ayrımcılığın ortaya çıkan ilk cinsiyet ayrımcılığı

31 Türkiye'de yaşlılık anlayışı ve uygulamaları, Özgür Arun, 2019

32 <https://yada.org.tr/en/yayinlar/turkiyede-yaslilik-tahayyulleri-ve-pratikleri-arastirmasi/>

33 <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>

34 Yaş Ayrımcılığı: Kanun Önünde Eşitlik ve Çocuk Hakları Politika Belgesi, IHOP, 2012 http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2012/06/Politika_Yas-Ayrimciligi.pdf

formu olmasıdır. Şovenizm kavramı bu ayrımcılığı en geniş anlamıyla kapsar. Erkek egemen baba figürünün hâkim olduğu toplumlarda (Türkiye gibi), bu tür bir ayrımcılık, kadınların zayıf olduğu gibi yaygın inançla kendini gösterir; bazı toplumlarda, kadın yasalar tarafından bir birey olarak dahi olarak kabul edilmez. Bazı feminist oluşumlar: yasa önünde eşitlik, kadınların siyasi arenada temsil edilmesi, kadına yönelik şiddetin önlenmesi, eğitim ve iş olanakları gibi konulara odaklanarak kadın haklarına dikkat çekmektedir. Öte yandan, yaşlılar, mülteciler, engelliler gibi dezavantajlı sosyal kesimlerde, kadınlar bu ayrımcılığa bağlı olarak her zaman daha dezavantajlı bir konuma düşmektedir. Kadınlara yönelik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle, Türkiye'deki kadın istihdamı diğer Avrupa Birliği ülkelerine kıyasla çok düşüktür. Çalışma hayatına katılmayan kadınların oranı oldukça yüksektir. Genel olarak, kadın istihdamı hükümetlerin sosyal politikalarında hak ettiği yeri bulamamıştır. Bunu iyileştirmek için Avrupa Birliği ile uyum sürecinde bazı yasal düzenlemeler yapılmaya çalışılmıştır³⁵. Kadın istihdamının yanı sıra, kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetlerinin ayrımcılık politikalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu nedenle "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi" veya "İstanbul Sözleşmesi", kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadelede edilmesi konusunda devletlerin temel standartlarını ve yükümlülüklerini belirleyen en önemli uluslararası sözleşmelerden biri olması açısından çok önemli bir yere sahiptir³⁶.

Her ne kadar cinsiyet ayrımcılığı kavramı genellikle kadınlara karşı ayrımcılığa eşit olsa da, çok fazla ülkede lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel veya interseks

(LGBTİ+) olmak günlük ayrımcılıkla yaşamak anlamına da gelmektedir. İsimlendirme ve zorbalıktan, bir iş veya uygun sağlık hizmeti için reddedilmeye kadar, karşı karşıya kalınan eşitsiz muamele yelpazesi geniş ve zarar vericidir. Aynı zamanda hayatı tehdit edici olabilir, çünkü çok fazla durumda, LGBTİ+ bireyleri sokaklarda taciz edilmekte, dövülmekte ve bazen öldürülmektedir.³⁷ "Heteroseksizm" terimi, karşı cinsellik ve ilişkiler lehine bir tutum, önyargı ve ayrımcılık sistemini tanımlamak için kullanılır. Bu durum, diğer insanların heteroseksüel olduğu veya karşı cinsten cazibe merkezlerinin ve ilişkilerin tek norm olduğu ve bu nedenle daha yüksek olduğu varsayımını içermektedir. LGBTİ+ bireyleri etkileyen yasalar ülkeden ülkeye ve bölgeden bölgeye büyük farklılıklar göstermektedir. Bazı ülkeler aynı cinsiyetten evlilik ve sivil partnerlik gibi hakları kabul ederken, bazı ülkeler özellikle ölüm cezası olmak üzere çeşitli cezalar uygulamaktadır. Türkiye, LGBTİ+ bireylerine karşı ayrımcılığın günlük yaşamda, işyerinde veya eğitimde çok yüksek olduğu ülkelerden biridir. KAOS GL Derneği'nin 2015 yılından bu yana her yıl Türkiye'de yürüttüğü farklı iş kollarında çalışan LGBTİ+ katılımcıların genel çalışma koşulları ve ayrımcılık deneyimleri hakkında istihdam süreçlerini belirlemeyi amaçlayan araştırmaya göre³⁸, LGBTİ+ çalışanlarının iş hayatında cinsel yönelimlerini, cinsiyet kimliklerini ve interseks durumlarını gizlemek zorunda kalmaları, insan haklarının açık bir ihlali olmanın ötesinde, bireyin sadece çalışma saatlerinde değil, aynı zamanda iş dışında da kendisi gibi davranmamasına neden olmaktadır. Araştırma sonuçları, Türkiye'deki işletmelerin ve kurumların çoğunda, + LGBTİ bireylerinin hem sağlık alanında hem de prosedürün diğer olumsuz sonuçlarındaki ayrımcılığa karşı korunması gerektiğini göstermektedir.

35 Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Ekonomik Boyutu, Suna Şahin, A. Cevdet Bayhan, 2019 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/942908>

36 <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention>

37 <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/discrimination/lgbt-rights/>

38 <https://kaosgldernegi.org/images/library/2020ozel-sektor-2019-web.pdf>

Engellilere karşı ayrımcılık

Engelli ayrımcılığı, engelli insanlara ve/veya engelli olarak algılanan insanlara karşı ayrımcılık ve sosyal önyargıyı ifade eden bir terimdir. Engelli ayrımcılığı, sakatlıkları nedeniyle engelli olmayanlara göre daha düşük olarak tanımlanan kişileri karakterize eder. Engellilik kavramı mutabık kalınan bir kavram olmasa da, geniş yelpazesi nedeniyle karmaşık ve çeşitlidir. Engellilikten kaynaklanan dezavantaj, kadın, çocuk, eğitim, istihdam, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklılık göstererek engelliliği çok katmanlı hale getirmiş ve engelli ayrımcılığını sistemik müdahale gerektiren bir olguya dönüştürmüştür. Öte yandan, erişilebilirlik, yani erişilebilir ortamlar, erişilebilir süreçler, erişilebilir bilgi ve hizmetler ve erişilebilir ürünler, engellilik karşısında topluma dahil olmayı sağlayan araçlar olarak çok önemlidir³⁹. Türkiye’de engelli bireyler, sosyal hayata, eğitime, istihdama ve sağlığa katılımda dışlanmaya maruz bırakılan en savunmasız gruplardan biridir. Öte yandan, Türkiye’de engellilik için kullanılan kavramlar değişmektedir. Kamu kurumlarında ve anayasada “engelli” ve “özürlü” kavramları da kullanılmaktadır. Özürlülük, hem konuyu kişisel açıdan ele alması hem de Türkçede «özür dileme» anlamı nedeniyle artık tercih edilmeyen bir kavramdır. Öte yandan, engellilik kavramı daha çok tercih edilen bir kavramdır, çünkü konuya çevre ve insan etkileşimi yoluyla yaklaşmaktadır.⁴⁰

Engelli Ayrımcılığının Araştırılması ve Engelli Ayrımcılığına Karşı Çözüm Önerileri Raporuna Göre⁴¹, engellilerin eksik, yetersiz olduğu ve başkalarının yardımına ve bakımına

ihtiyaç duyduğu algısı, engellilerin ekonomik ve sosyal süreçlere dahil edilmeyerek sosyal yaşamdan izole edilmesine yol açmaktadır. Bu noktada, dışlanan bireyin yaşadığı yabancılaşma ve ayrımcılık, erişim, eğitim ve istihdam gibi alanlarda yaşanan sorunların artmasına ve artan sorunların spiral bir döngü oluşturmasına ve ayrımcılığın şiddet ve boyutunun çoğalmasına neden olmaktadır. TC Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZIDA) tarafından 3 Kasım 2010 tarihinde açıklanan Özürlülüğe Dayalı Ayrımcılığın Ölçülmesi Araştırması’na göre: Engellilerin %65’i tanımadıkları kişiler tarafından alay edildiğini ve %42.7’sinin kamu görevlileri tarafından kötü muameleye maruz kaldığını belirtmiştir. Araştırmaya göre, istihdam alanında engellilerin %46’sı, eğitim alanında %51’i, sağlık alanında %39’u, adalete erişimde %40’ı ve sosyal hayata katılım alanında engellilerin %51.3’ü ayrımcı uygulamalarla karşı karşıya olduklarını belirtmektedir.

Öte yandan Türkiye, Herkes İçin Eğitim Dünya Deklarasyonu (Herkes İçin Eğitim - EFA) ilkelerini kabul etmiştir. Bu anlayış temelinde, çocuğu merkeze yerleştirerek, özel eğitime ihtiyaç duyan her yaştan çocuğun normal gelişim gösteren akranlarıyla birlikte eğitim alması gerektiği vurgulanmış ve ayrımcılıkla mücadele etmenin en etkili yolunun genel eğitim sistemini bütünleştirici bir yönelimle organize etmek olduğu vurgulanmıştır⁴². ERG’nin (Eğitim Reformu İnisyatifi) yürüttüğü Eğitim İzleme Raporu 2017-18’e göre⁴³, Türkiye’de ilköğretim düzeyinde toplam 293.169 öğrenci özel hizmetlerden yararlanmaktadır. Ortaöğretim düzeyinde

39 Eşitsizliklerin Azaltılması 3. İnceleme Destek Programı Araştırma Raporu, İMECE, 2019, https://imece.com/wp-content/uploads/2019/04/esitsizliklerin_azaltilmasi_engelli_bireyler.pdf

40 Ibid.

41 Engelli Ayrımcılığı Araştırması ve Engelli Ayrımcılığına Karşı Çözüm Önerileri Raporu, Görme Özürlüler Derneği, 2012, https://www.sabancivakfi.org/i/content/4854_2_Engelli_Ayrimciligi_Arastirmasi_ve_Engelli_Ayrimciligina_Karsi_Cozum_Onerileri_Raporu.pdf

42 Engelsiz Türkiye için: Yolun Neresindeyiz? Mevcut Durum ve Öneriler, Sabancı Üniversitesi, 2013 https://gazetesi.sabanciuniv.edu/sites/gazetesi.sabanciuniv.edu/files/2013/13019_sabanci_rapor_tr.pdf

43 Eğitim İzleme Raporu 2017-18, ERG, https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2010/01/Egitim-%C4%B0zleme-Raporu_2017_2018_WEB_PDF.pdf

toplam 66.727 öğrenci özel eğitim hizmetlerinden yararlanmaktadır. Bu çocukların 41.318'i kaynaştırma öğrencisidir, 25.409'u özel eğitim kurumlarına devam etmektedir. Bununla birlikte, okul dışı engelli çocukların tam sayısı bilinmediğinden, engelli çocukların örgün eğitime erişiminin ne kadar olduğu bilinmemektedir. 2017 yılında özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler arasında teşhis edilen öğrenci sayısı 437.847'dir.

Türkiye'de Nefret Söylemi ve Nefret Suçlarına Yönelik Referans Çalışmalar

Nefret söylemi, sözlüklerde “ırk, din, cinsiyet veya cinsel yönelim gibi bir şeye dayanarak bir kişiye veya gruba karşı nefreti ifade eden veya şiddeti teşvik eden konuşmalar” olarak tanımlanmaktadır. Nefret söyleminin “genellikle ırk, renk, ulusal köken, cinsiyet, engellilik, din veya cinsel yönelim gibi bir grup özelliği nedeniyle bir bireyin veya bir grubun aşağılanması” içerdiği ifade edilmektedir. Konuşma özgürlüğü, nefret söylemi ve ayrıca nefret söyleminin mevzuatı konusunda çok fazla tartışma vardır. Bazı ülkelerin yasaları, nefret söylemini, bir gruba veya bireye karşı gruba üyelikleri temelinde şiddet veya önyargılı eylemler gösterilmesine neden olan, bir grubu veya bireyi gruba üyelikleri temelinde küçümseyen veya korkutan konuşma, jestler, davranışlar, yazı veya görüntüler olarak tanımlamaktadır. Yasa, bir grubu belirli özelliklere göre tanımlayabilir. Bazı ülkelerde nefret söylemi yasal bir terim değildir. Buna ek olarak, Amerika Birleşik Devletleri de dahil olmak üzere bazı ülkelerde, “nefret söylemi” kategorisine giren şeylerin çoğu anayasal olarak korunmaktadır. Diğer ülkelerde, nefret söylemine maruz bırakılan kişi medeni hukuk, ceza hukuku veya her ikisi altında tazminat talep edebilmektedir.

Nefret söylemi ve nefret suçları doğrudan birbiriyle ilişkili olsalar da farklı kavramlardır. Nefret söylemi bazı ülkelerde suç olarak tanımlansa da tek başına suç teşkil etmeyebilir. Ancak bir nefret suçu, işlenen bir suçun varlığına işaret etmektedir⁴⁴. Türkiye, 2001 yılında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS) ayrımcılık yasağını düzenleyen 12 numaralı protokolünü imzalamıştır⁴⁵, ancak Meclis tarafından onaylanmadığı için henüz uygulanmamıştır. Türk Ceza Kanunu'nda (TCK), 122. maddede “nefret ve ayrımcılık suçu”, 125. maddede “hakaret suçu”, 115. maddede “inanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasının engellenmesi suçu”, 153. maddedeki “ibadethane ve mezarlıklara zarar verme suçu”, 216. maddede “halkı kin ve düşmanlığa tahrik ve aşağılama suçu” Türkiye'de nefret söylemi ve nefret suçlarının düzenlendiği başlıklar olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan hakları savunucuları, ayrımcılık gerekçesiyle bu tür suçlar altında olması gereken tüm durumların bu maddelerde sayılmadığını ve bu nedenle tüm bu maddelerde düzenlemelerin eksik olduğunu düşünmektedir. İnsan Hakları Derneği'nin “2019 İnsan Hakları İhlalleri Raporuna” göre, ırkçı saldırılar sonucu bir kişi hayatını kaybetmiş, LGBTİ+'lere yönelik saldırılar sonucu beş kişi ölmüş, 27 kişi de nefret saldırıları sonucu yaralanmıştır. KAOS GL Derneği tarafından 2020 yılında yayımlanan “Homofobi ve Transfobi Temelli Nefret Suçları Raporuna” göre⁴⁶, homofobi ve transfobiye dayanan nefret suçlarıyla ilgili gerçek veriler çok daha yüksektir. Bu rapora göre, sadece 2019'da 150 nefret suçu vakası yaşanmıştır. Bu suçların çoğu okullarda, toplu taşıma araçlarında, sokaklarda veya diğer halka açık yerlerde gerçekleşmiştir. Nefret suçu mağduru olan kişilerin, haklarının daha fazla ihlal edilmesini önlemek için adalet aramak için polise veya adli makamlara başvurmadığı görülmektedir. Hrant Dink

44 Türkiye'de Nefret Suçları ve Son Dönemde Yaşanan İrkçi Saldırıları Özel Raporu, İHD, 2020, https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2020/09/20200922_NefretSuculrkcisaldirilarRaporu-OrnekVakalar.pdf

45 <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/177>

46 2019 Yılında Türkiye'de Gerçekleşen Homofobi Ve Transfobi Temelli Nefret Suçları Raporu, KAOS GL, 2020, <https://kaosgldernegi.org/images/library/2020nefret-suclari-raporu-2019-kucuk.pdf>

TÜRKİYE VE FRANSA'DA ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK: BİR ARADA YAŞAM BİRLİKTE MÜMKÜN MÜ?

Vakfı'nın "Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem 2019" raporuna göre⁴⁷ 2019 yılında yazılı basında günlük ortalama 17 haber ve köşe yazısında nefret söylemi üretilmiştir. Ayrıca, yıl boyunca toplam 80 farklı etnik kökeni, dini ve ulusal kimliği hedef alan metinlerin, konuyla ilgili olumsuz yargıları güçlendirdiği görülmektedir.

FRANSA

Yüzyılı aşkın süredir bir göç ülkesi olan Fransa, köken çeşitliliğinin görülmemiş bir düzeye ulaştığı bir toplumdur. Ancak, önyargılı fikirlerin ve basmakalıp temsillerin mağduru olan göçle bağlantılı nüfusun durumu, kamusal alanda her zaman tartışmalı bir konu olmaya devam etmektedir. Çok kültürlü bir toplumu savunmadan, sosyo-ekonomik ve göçmen krizi hala kamuoyunu bölmekte ve Avrupa'da ve özellikle Fransa'da birlikte yaşama konusundaki tartışmanın yeniden canlandırılmasına katkıda bulunmaktadır.

Fransa, kitlesel bir göç ülkesidir ve 19. yüzyılın ikinci yarısından beri böyle olmuştur. Bir kısım uzman Fransa'yı Avrupa'nın en eski göç ülkesi olarak görür. Ancak Fransa uzun bir süre kendisini böyle tanımayı reddeder ve bu da göçmenlik ve entegrasyon politikalarını etkiler. Göç gerçeği ile entegrasyon politikaları ve kamuoyu arasında her zaman bir boşluk olmuştur. 19. yüzyılın ikinci yarısında, Fransa'ya göç bir işgücü boşluğunu doldurmuş ve birçok savaştan sonra ülkeyi yeniden inşa etmeyi mümkün kılmıştır. İtalyan göçmenler (1930'daki en büyük topluluk) ve Polonyalı göçmenler madencilik, inşaat, çelik ve metalurji endüstrilerine önemli katkılarda bulunmuşlardır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, bu kez daha az sayıda İtalyanlar, İspanyollar, Portekizliler, Yugoslav, Türk, Tunus, Fas ve son olarak Sahra altı nüfusu gelir. 1974'te Fransa, yabancı ve sömürge işçilerine yönelik politikalarını durdurur ve bu da aile birleşmesine

yol açar. Böylece Avrupalılar yavaş yavaş hem ulusal bölge hem de Avrupa Birliği içinde hareket, yerleşim ve çalışma özgürlüğünün tadını çıkarmaya başlarlar.

Bu değişikliklerin bir sonucu olarak, geçici ve ekonomik göç kalıcı göç haline gelmiştir. Latin Amerika'dan (otoriter rejimlerden kaçmak), Asya'dan (Vietnam Savaşı, Khmer Soykırımı) ve Afrika'dan göç, sığınmacıların ve yoksulluktan kaçan insanların akını nedeniyle de artmıştır. Çin, Hınsitan ve Pakistan'dan gelen göçler daha yakın zamanda gerçekleşmiştir. Doğu Avrupa'ya gelince, özellikle Romanya ve Bulgaristan'dan yetenekli göçmenler, aynı zamanda Doğu ve Kafkasya'dan göçmenler ve mülteciler, eski Yugoslavlar, Ukraynalılar, Çeçenler, Gürcüler ve Ermeniler de göç etmişlerdir. Daha yakın zamanlarda, göç akınları Suriye, Afganistan, Sahra altı Afrika ve Batı Afrika'dan gelmiştir.

1 Ocak 2015'te Fransa'da ikamet eden nüfusun %88.9'u doğuştan Fransız, %4.4'ü daha sonra vatandaşlık almak suretiyle Fransız, geri kalan %6.7'si ise yabancı olarak kayıtlara geçmiştir. Fransa'da, entegrasyon ve asimilasyon terimleri, çoğu zaman göç ve entegrasyon konusundaki kamu politikalarına göre yönlendirilen önemli alt başlıklar ile karakterize edilmektedir.

Asimilasyondan Entegrasyona

Sosyolojide, bir azınlık grubunun hakim medeniyetin geleneklerine ve tutumlarına yavaş yavaş uyum sağladığı süreç olarak kullanılan asimilasyon kavramı 1970'lerde büyük ölçüde kullanılırken, Fransa geçici ve ekonomik göçten daha kalıcı göçe geçtiğinde yerini yavaş yavaş entegrasyon kavramı almıştır. Entegrasyon kavramı asimilasyona tercih edilmektedir, çünkü asimilasyon olumsuz bir şekilde hatırlanmaktadır ve egemen kültürün normlarının homojenizasyon adına belirli yerel kültürlerin ortadan kaldırılmasıyla zorla empoze edildiği sömürge

47 Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem 2019 Raporu, Hrnt Dink Vakfı, 2020, <https://hrantdink.org/attachments/article/2665/Nefret-soylemi-ve-Ayr%C4%B1mc%C4%B1-Soylem-2019-Raporu.pdf>

geçmişini hatırlatması nedeniyle tabu bir kelime haline gelmiştir. Bir entegrasyon sürecine yol açmak için, vatandaşların zamanın sosyal hareketlerinde seferber edilmesini takiben, farklılıkların ve belirli kimliklerin saygı duyulması ve tanınması gerekmektedir. Kültürel birlik ve ulusal homojenlik konsepti, belirli bir kültür ve geleneklere saygı içinde yaşamaya devam ederken, Fransız ulusuna ait olmakla çelişmeyen yeni kavramlara teslim olmuştur.

1980'lerin başında, "kapsayıcılık" terimi ile devlet, okuryazarlık, okullaşma, eğitim ve öğretim, sosyal koruma, istihdam, konut ve kültüre katkıda bulunmak için sosyal bir taahhütte bulunmuştur. 1990'larda, "kapsayıcılık", "entegrasyon" ile değiştirmiştir. Entegrasyon beş temel vektörle sağlanır: yasal statü, eğitim, istihdam, barınma, sosyal ve kültürel içerme ve sosyal hayata katılım. Fransa'da kökene dayalı tercihli muamele veya ikincisine atıfta bulunmadan başarılı olmak, entegrasyon ve asimilasyonun kanıtıdır. Fransa'da, Fransız vatandaşlığının kazanılması entegrasyon ve asimilasyonu güvence altına alır.

Önceki göçler bağlamında doğan gecikmiş göç ve entegrasyon politikaları

1973 yılında Cezayir, Hırvatistan, İspanya, İtalya, Fas, Portekiz, Sırbistan, Tunus ve Türkiye'den göçmen işçilerin çocuklarının geri dönmeyi beklerken dilleri ve kültürleri ile temas halinde kalmasını sağlamak için Dillerin ve Menşe Kültürlerinin Öğretimi (ELCO) için merkezler kurulmuştur. 2015 terör saldırılarından sonra ELCO merkezleri kapatılmış ve bakanlıklar arası Fırsat Eşitliği Komitesi kurulmuştur. Bu girişimin, göçün gerçekleriyle çok daha tutarlı olduğu düşünülmektedir, çünkü nüfus yerleşmiş, diğerleri de gelmiş ve kimsenin ne kadar süreceğini bilmediği bir zamana girilmişti. Bu doğrultuda Fransa'da ayrımcılık ve eşitsizlik hala mücadele edilmesi gereken bir konu olarak gündemdedir.

Yabancıların entegrasyonu için ilk gerçek politika 1989 yılında Entegrasyon Yüksek Kurulu ile oluşturulmuştur.

Gözlemler, halihazırda bölgede bulunanların entegrasyonunun başarısız olduğunu göstermektedir. Alsas Şehrindeki Bölgesel Entegrasyon Gözlemevi, HCI ruhuyla 1992 yılında kurulmuştur. 2005 yılına kadar entegrasyon faaliyetlerini finanse eden Sosyal Eylem Fonu, o dönemde Cezayirli için oluşturulmuştur. Okuma yazma derslerini, derneklere desteği, ev inşa edip açmayı, çocuklar için dersleri finanse etmeyi mümkün kılmıştır. Fon ortadan kalktığına, ayrımcılıkla mücadele, entegrasyon ve kentsel politika başlıkları altında para üç ayrı bütçeye bölünmüştür. 2005 yılına kadar Fransızca dil öğrenimi zorunlu hale getirilmiş ve bu husus yeni gelenlerin ülkede kalmak için imzalaması gereken "Karşılama ve Entegrasyon Sözleşmesi" ile organize edilmiştir.

"Fransız tarzı" bir entegrasyon politikası

Fransa'da, yabancı varlığı bir sorun olmuştur ve olmaya devam etmektedir: "göç sorunu" ve "entegrasyon sorunu" hala tartışılmaktadır. Din sorusu da özellikle hararetli konular arasındadır. Fransa herkes için eşitliği, sosyal ve kültürel uyumu korumak isterken, yıllardır yerleşik olan (hatta bazı durumlarda vatandaşlığa alınan) yabancılar hala "ikinci sınıf vatandaş" olarak algılanmaktadır. Fransa'da yaşayan yabancılar oy kullanma hakkına sahip değiller, bu da onları topluma katılmaktan ve dolayısıyla bir aidiyet ve tanıma biçiminden dışlamaktadır. Pragmatik anlamda çeşitlilik yerel düzeyde yönetildiği için, politikaları ve önlemleri uygulaması gereken aktörler yerel yönetimler ve belediyelerdir.

CARES derneği bünyesinde gruplanan ve yabancıların yerel düzeyde bile olsa oy kullanmasına izin vermeyen yürürlükteki anayasal ve yasal çerçeveyi dikkate alan Strazburg'da yaşayan yabancı nüfusun talepleri ile karşı karşıya kalan ilk Yabancı Vatandaşlar Konseyi (CRE), istişare ve katılımcı bir kurum olan (CRE), 1992 yılında, o zamanlar Strasbourg Belediye Başkanı olan Catherine Trautmann tarafından oluşturulmuş ve bu Strasbourg sakinlerine söz sahibi olma, danışma ve katılıma hakkı ve dolayısıyla bir nevi ikamet vatandaşlığı vermiştir.

TÜRKİYE VE FRANSA'DA ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK: BİR ARADA YAŞAM BİRLİKTE MÜMKÜN MÜ?

Model daha sonra diğer Fransız şehirlerinde sunulmuş ve yeniden üretilmiştir.

CRE'nin yaratılmasına yol açan niyet ve umutlara rağmen, birkaç eylem başarıyla uygulanmış olsa da, sesleri ve önerileri bir fark yaratacak somut eylemlere dönüştürmenin zor olduğu belirtilmektedir: başarıyla uygulanan eylemler arasında yeni gelenler için bir oryantasyon kılavuzunun yayınlanması, sosyal konut tahsis komisyonunda bir CRE gözlemcisinin varlığı, konut başvurusunda bulunmak için tek bir banko kurulması yer almaktadır. Ekim 2018'de, "Yabancıların" şehirdeki temel rolünü tanımak amacıyla Strazburg'da Yabancıların Şehirdeki Rolü Konferansı başlatılmıştır. Yabancıların şehirdeki yeri ve rollerinin değiş tokuşunu ve vatandaşlar, seçilmiş yetkililer ve belediyenin temsilcileri arasında iyi uygulamalar ve kapsayıcı ve kardeşçe bir toplum için somut eylem önerileri arasında ortak bir toplum inşa etmeyi amaçlayan tematik çalıştaylar düzenlenmiştir. Göçmen ve mültecilerin kabulüne ilişkin "Strasbourg Ville Hospitalière" (Strasbourg: Misafirperver Şehir) Manifestosu da bunlardan biridir.

Bugün Fransa'da ayrımcılık, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı

Ayrımcılık

Fransa, uzun süredir kökenlere dayalı istatistik tutmayı reddetmiştir. Bununla birlikte, entegrasyon ve ayrımcılık konuları kamusal tartışmaların önemli bir parçasıdır ve bu tür veriler, durumun değerlendirilmesini, önlemlerin alınmasını ve etkinliklerinin kontrol edilmesini mümkün kılacaktır. 2016 yılında INED ve INSEE kuruluşları Fransa'daki popülasyonların çeşitliliğinin araştırılması ve ayrımcılığın incelenmesi için büyük "Yörüngeler ve Kökenler" (TeO) anketleri yürütmek üzere güçlerini birleştirmişlerdir.⁴⁸

Bu anketler ayrımcılık olgusunun göstergelerini keşfetmeyi, tanımlamayı ve ölçmeyi mümkün kılmıştır. Bu çalışma ilk kez ırkçılık deneyimini dikkate alan çalışma özelliği taşımaktadır. TeO, özellikle kökenleri, dinleri veya fiziksel görünüşleri nedeniyle engellerle karşılaşabilecek nüfuslar (göçmenler, göçmenlerin torunları, denizaşırı bölgelerden insanlar ve onların soyundan gelenler) olmak üzere, Fransa metropolünde yaşayan tüm nüfusla ilgilenmiştir. Sosyal arka plan, mahalle, yaş, nesil, cinsiyet, eğitim seviyesi gibi diğer sosyo-demografik özellikleri göz önünde bulundurarak, bu faktörlerin yaşam koşulları ve sosyal yörüngeler (akademik, mesleki, evlilik veya barınma ve sağlığa erişimi keşfederek) üzerindeki etkisini ölçmeyi amaçlamıştır. TeO anketinin ardından, sonuçlar, ırkçılığın Fransız toplumunun üyelerini çok dengesiz bir şekilde etkilediğini göstermiştir: En çok Sahra altı Afrika'dan, Fransa'nın denizaşırı bölgelerinden veya Kuzey Afrika'dan gelen insanlar yaşamları boyunca açıkça ırkçı hakaretlerin, yorumların veya tutumların hedefi olduğu tespit edilmiştir. Gine Körfezi veya Orta Afrika sınırındaki bir ülkeden gelen göçmenlerde oran % 55'e ulaşıyordu. Bu grupların, ırkçılık deneyimini en yoğun biçimde ve okullar, üniversiteler, idareler ve polis karakolları gibi kamu hizmeti ortamları da dahil olmak üzere çok çeşitli durumlarda yaşadığı anlaşılmıştır.

Diğer gruplar da ırkçılık deneyimini yaşamaktadır. Güneydoğu Asya ve Türkiye'den insanlar, daha önce bahsedilen gruplar ile Avrupalılar arasında orta konumdadır. Ayrıca "Çoğunluk" grubu da (ebeveynleri her ikisi de doğuştan Fransız olan ve Fransa metropolünde doğanlar) bir şekilde ırkçılığı tecrübe ettiğini bildirmiştir. Bu açıdan bakıldığında, çoğunluğun ilan ettiği ırkçılık Sahra altı ve Kuzey Afrika gelenlerin yaşadığı % 50 oranına karşı % 15'lik bir değerle oldukça düşük kalmaktadır. ırkçılığın çoğunluk nüfusu tarafından

⁴⁸ TeO araştırması, sosyal çevre, komşuluk, yaş, cinsiyet ve eğitim seviyesi gibi diğer sosyodemografik özellikleri dikkate alarak kökenlerin yaşam koşulları ve sosyal yörüngeler üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamaktadır.

çok daha seyrek tecrübe edilmesinin yanı sıra, bu durum iş, okul veya devlet dairesi gibi hayatın diğer alanlarında değil, esas olarak sokakta meydana gelmektedir.

Göçmenlerin ve onların çocuklarının yaşadığı ırkçılığa, bazı göçmenler ve göçmenlerin torunları tarafından algılanan bir köken isnat etme olgusu da eşlik etmektedir. Ankete katılanların Fransa'ya aidiyet duygularına ilişkin sorulara ek olarak, TeO anketi diğer katılımcıların "Fransızlık" algısı hakkında da bilgi toplamıştır. Bu nedenle, Fransız vatandaşlığını kazanan Afrika'dan gelen göçmenlerin %50'den fazlası Fransız olarak algılanmadıklarını düşünmektedir. Başkalarının bu algısı sadece ölçülü vatandaşlıkla çelişmekle kalmaz, aynı zamanda kişisel Fransa'ya aidiyet duygusuna da zıt olabilir. Bu kimlik "uyumsuzluğu" durumları, özellikle Avrupa kökenli olmayan insanlar arasında nesiller boyunca sürmekte ve hatta artmaktadır: Ebeveynleri Sahelya ülkelerinden (Senegal, Mali, vb.) gelenler arasında neredeyse her iki göçmen soyundan biri bir "uyumsuzluk" sorunu yaşamaktadır. Bu "Fransızlığın reddi", Fransız toplumunun Fransa'da doğan göçmenlerin bazı torunlarını entegre etme direncini yansıtmaktadır.

Fransa'nın tarihinde ırkçılık, yabancı düşmanlığı, antisemitizm başlıkları altında ele alınabilecek birçok farklı vakanın varlığından bahsetmek mümkün. Bu vakalara ek olarak İslamofobi'nin Fransa'nın son dönemine damga vuran bir kavram olduğunu söylenebilir. Buradan hareketle, raporun bu kısmında İslamofobiye odaklanılacaktır.

İslamofobi

"Collectif Contre l'islamophobie en France" (CCIF) raporuna göre⁴⁹, bu olguyu en aza indirme girişimlerine rağmen, 2018 yılında bir önceki yıla göre İslamofobik

eylemler artmıştır. Bu artış, davacıların haklarını daha iyi bilmesiyle ve yapılan açıklamalar neticesinde damgalanmanın ardından hissedilen bir adaletsizlik duygusu üzerine hareket etmesiyle açıklanabilir. Her şeyden önce İslamofobinin dönüşümünün bir sonucudur: Kötü tanımlanmış ve uygulanmış terörizm ve radikalleşmeyle mücadele amaçlı kamu politikaları bu anlamda tacizlere yol açmaktadır.

Kamusal söylemde, İslamofobik mesajların esas olarak sağ ve aşırı sağcı politikacılar ve onların destekçileri tarafından yayıldığı görülmektedir. Bu konu özellikle medyada tartışma konusudur. Fransız aşırı sağından diğer ülkelere İslamofobik söylemlerin ihracı konusunda hala endişeler mevcuttur. Katilin, "tarih boyunca Avrupa'daki yabancı istilaların neden olduğu yüzbinlerce ölümün" intikamını almak istediği Mart 2019'daki Mesih Kilisesi saldırısından sonra, devlet başkanları bu sözleri kınamaktan çekinmemiştir. Fransız hükümetinin aldığı önlemlere rağmen, aşırı sağcı grupların benzer saldırı riskleri hala var ve düzenli olarak engellenmektedir.

Din, laiklik ve dinler arası diyalog

Hristiyan geleneğine sahip Fransa, bugün Hristiyanları, Müslümanları, Yahudileri, Budistleri ve Hinduları kucaklayan, esasen Katolik bir ülkedir. İrkçılık, antisemitizm ve İslamofobi üzerinden tartışılan ve pek çok tepki uyandıran bu farklılığın yönetilmesi gerekmektedir. Artan çeşitlilikten kaynaklanan dini çeşitliliğin izin verdiği yeni etkileşimlerle, yeni zorlukların ortaya çıkması beklenmektedir. Hristiyan dininin ateizme yenik düştüğü düşünülmektedir. Uygulayıcıların sayısı azalmakta ve inananların ve uygulayıcıların ortalama yaşı oldukça yüksek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, Müslümanların üçte biri camiye gitmediklerini belirtmektedir. Yahudilerin % 60'ı dini uygulamaları çok

49 Fransa'daki İslamofobiye Karşı Kolektif CCIF, misyonu İslamofobi ile mücadele etmek olan 2000 yılında kurulmuş bir insan hakları örgütüdür. İslamofobi, İslam'a ait kişi veya kurumlara yönelik tüm ayrımcılık veya şiddet eylemleri olarak tanımlanır ve örtülü ırkçılığın kabul edilebilir ifadesi olarak karşımıza çıkar.

TÜRKİYE VE FRANSA'DA ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK: BİR ARADA YAŞAM BİRLİKTE MÜMKÜN MÜ?

az veya hiç yok olarak görmekte ve Yahudi kepi giyme geleneği çok az olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak dini törenlerde de (vaftizler, düğünler) düşüş eğilimi görülmektedir.

Strazburg'da dinler arası diyalog

Strasbourg Üniversitesi, biri Katolik diğeri Protestan olmak üzere iki İlahiyat fakültesine ev sahipliği yapmaktadır ve bu fakülteler özerk bir merkez olmanın yanı sıra din görevlilerini eğitmektedir. "Dinler arası diyalog bilgisi ve uygulamaları" üzerine bir Avrupa üniversitesi diploması (kısa eğitim) 2018 yılında açılmıştır. Bu program dini bir arada yaşamının zorluklarını aşmak için Fransa, Almanya ve İsviçre'de (Strasbourg, Basel, Freiburg, Heidelberg ve Tübingen) Yukarı Ren bölgesindeki altı eğitim kurumunu bir araya getiren ve Avrupa Birliği tarafından finanse edilen "Dinler Arası: Paylaşımında Din ve İnançlar" projesinin bir parçasıdır. Bu üniversite derecesi, Hristiyanlık, Yahudilik, İslam ve Budizm arasındaki dinler arası diyalogun temel unsurları hakkındaki bilgilerimizi temel bir düşünceye yönelik akademik bir yaklaşımla derinleştirerek kendi inançlarımızdan geri adım atmamızı ve başkalarının inançlarını daha iyi anlamamızı sağladığı belirtilmektedir. Ayrıca bu eğitimden sonra 2019 yılında açılan Avrupa Yüksek Lisans derecesi olan "Dinler ve Toplum" programı da alınabilmektedir.

Strasbourg'da birkaç ibadet yeri vardır: Katolik ve Protestan veya Anglikan kiliseleri, ayrıca camiler (2004 yılında inşa edilen Büyük Cami dahil), sinagoglar (1954'ten kalma Büyük Barış Sinagogu dahil) ve La Robertsau'daki Pagoda Phǒ Hièn. Fransa'da dini mezarlıklar yasaktır. Bununla birlikte, bölgede yerel hukuk ve tarihin bir özelliği olan birçok Yahudi mezarlığı bulunmaktadır. Öte yandan, Müslüman mezarlıklar sorunu, Fransa'daki Müslüman göçmenlerin ve Fransa'daki Müslümanların kapsayıcılık ve eşitlik endişesi nedeniyle kalıcı olarak yerleşmesiyle bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu, bazı Fransız

mezarlıklarında Müslüman meşdanlarının ayrılmasına yol açmıştır. Alsace'de birçok mezarlık çok inançlıdır. 2012 yılında Strazburg'da ilk Müslüman halk Mezarlığı açılmıştır. Strazburg Ulu Camii Başkanı, "bugün, akrabalarını Fransa'ya gömmek isteyen ve artık binlerce kilometre uzakta bir bölgeye kalıcı olarak yerleşen bir topluluğumuz var. Bu, iyi bir entegrasyonun nihai jestidir; yaşadığımız ülkeye ait olduğumuzu gösterir" şeklinde konuşmuştur.

Mayıs 1998'de, Strazburg baş Hahamı, Strazburg Başpiskoposu ve Alsace ve Lorraine Protestan kiliseleri Birliği Başkanı tarafından Alsace-Moselle'nin üç yasal dininin ortak Deklarasyonu, Ulu Cami'yi inşa etme projesinin engelini kaldırmaya yardımcı olmuştur. Strazburg'un baş Hahamı René Gutman, "sadece manevi bir borçtan değil, Müslümanların adil ve onurlu bir şekilde kutlanma hakkından değil, aynı zamanda İslam'ın insanlığın oluşumunda ana faktörlerden biri olduğu inancından da kaynaklandığını" hatırlatmıştır.

Strazburg'da, bu nedenle, farklı dini gruplar arasında bir arada bulunma arzusu vardır, siyasi ve dini otoriteler arasında düzenli ve barışçıl değişimler vardır ve kamusal alanda birçok etkinlik düzenlenmektedir. Tüm bu girişimler inançlararası, dinler arası ve kültürlerarası diyalogu göstermekte ve teşvik etmektedir.

Yerel ve kamu düzeyinde önlemler ve mekanizmalar

Bununla birlikte, bölgesel istisnalara rağmen, Strasbourg ve Alsace-Moselle bölgeleri dini inançlara aykırı eylemlerden kaçamamıştır. Alsas'ta ırkçılık ve antisemitizmle karşı karşıya kalan ve Yahudi mezarlıklarına yapılan sayısız tahribatın ardından, Bölgesel Konsey Başkanı'nın girişimiyle **Mart ayında okullarda yıllık bir bilinçlendirme kampanyası olan "Ötekinin Ayı-Month of the Other" doğmuştur.** İlk önce ırkçılık ve antisemitizme karşı mücadele ile bağlantılı olan bu program, o zamandan beri geliştirilmiş ve şu anda sosyal ve kültürel farklılık,

engellilik, homofobi, cinsiyet temsilleri konularını çeşitli faaliyetlerde kapsayarak ve sınıf müdahaleleri, konferanslar, toplantılar ve tartışmalar, teatral ve sanatsal performanslar yoluyla düzenlenmektedir. Bas-Rhin İlçe Meclisi, bu yerlerin ulaşımını ve ziyaretini finanse ederek girişimi desteklemek, hatta belki de okul çocuklarının bu çağdaş çatışmalara adanmış bir hafıza yerini ziyaret etmesini zorunlu kılmak istemektedir. Genç kuşak arasında çatışmaların yarattığı sonuçlar ve başkalarının reddedilmesiyle ilgili artan ve dolayısıyla kamudaki kötü niyetli, Yahudi karşıtı ve ırkçı eylemlerin yeniden canlanmasına karşı mücadeleyi engelleyen (Struthof'taki eski Nazi toplama kampları gibi) bir bilgi eksikliği vardır.

İrkçiliğe, antisemitizme ve homofobiye karşı mücadelede okul çocukları arasına elçiler atanması veya farklı olma hakkını savunan bir Alsaslı adına ödül verilmesi gibi başka önlemler de önerilmiştir. Bu olaylar ayrıca toplantılar ve halka açık tartışmalarla vurgulanmıştır.

Dini toplantılar ("**Rendez-vous des religions**") her yıl Haziran ayında yapılmaktadır. Bu toplantılar 2008 baharında toplantı ve diyalogda yer alan dini geleneklerin temsilcileri Avrupa başkentlerindeki dinler arası dernekler ile işbirliği içinde organize eden 2009 yılında dinler arası Komite haline gelen Adrien Zeller tarafından oluşturulan dinler arası girişimlere destek Fonu'nun Danışma Komitesinin etkisi altında kurulmuştur. Toplantılar sırasında, kamusal alanda dinlerin temsilcilerini, uygulayıcıları ve araştırmacıları buluşmaya davet eden ve kaligrafi atölyeleri, okumalar ve hikayeler ya da kutsal müziğe ev sahipliği yapan birkaç çadır kurulur. Dini mekanlarda Şubat ayı başlarında düzenlenen Kutsal Günler festivalinin de aralarında bulunduğu bir dizi konser de yapılır (en belirgin örnek Strasbourg Ulu Camii'nde verilen Müslüman, Yahudi ve Ortodoks müzik konseridir). Bu Festival, 7 seneden beri "Dünya Kutsal Müzikleri Festivali" derneği tarafından düzenlenmektedir.

Bölgenin haritalaması ve Fransa'da çokkültürlülük yaklaşımları üzerine yapılan araştırmanın sonuçları

AMSED tarafından gerçekleştirilen, Fransa'daki çokkültürlülüğün zorluklarının ve çözümlerinin bu haritalaması çalışması, çevrim içi bir form aracılığıyla yüzlerce ulusal ve yerel sivil toplum kuruluşuna gönderilen ankette elde edilen cevapları analiz etmiştir. Yanıtların çoğu kar amacı gütmeyen derneklerden ve bir yerel kamu otoritesinden gelmiştir. Kar amacı gütmeyen derneklerden biri, "birlikte daha iyi yaşama" anlamını vermek için zihniyetleri değiştirmeye ve paydaşları ırkçılık ve ayrımcılık sorunlarına daha da duyarlı hale getirmeye çalışan kaynak merkezi (ORIV) işlevine sahiptir.

Araştırma sonuçlarına göre genel olarak, insanların öze inme, etnik köken, ırksallaşma ve diğer zararlı önyargıların eşlik ettiği basmakalıp temsiller süreçlerinde kültürlerine indirgenmesi kınanmıştır. Yabancıntın kentteki yeri, cevap bulmak için gündeme getirilmesi ve ele alınması gereken önemli bir soru olarak belirtilmektedir. Kentin Ekim 2018'den Ekim 2019'a kadar Belediye Başkanının girişimiyle Yabancı Vatandaşlar Konseyi ve Şehirdeki Yabancılar Konferansları ("Assises de l'Étranger") ile aldığı önlemlerin arkasındaki fikir budur. Tanınan ve kabul edilen yabancıların yerel seçimlerde oy kullanma hakkı yoktur ve bu, Fransa'da yaşayan Avrupalılara oy kullanma hakkı verildiğinden beri daha da güçlendirilen bir eşitsizliktir. Nüfusun bir kısmının toplumdan ve temsiliyet sisteminden otomatik olarak yasaklanmasının ve bazı durumlarda istenmeyen olarak algılanmasının, yalnızca en iyi ihtimalle ilgisizliği, hatta dışlanma ve geri çekilmeyi teşvik ettiği düşünülmektedir. Çoğunlukla işçi sınıfı mahallelerinde bulunan ve eşitsizlikle bağdaştırılan, sürekli hatırlatılan ve kökenlerine indirgenen ve toplumda hiçbir zaman tam olarak kabul görmeyen "göçmen kökenli gençlerin" zorlukları da gündeme gelmiştir. Bu, Fransa'nın eyleme geçerken bakmak

TÜRKİYE VE FRANSA'DA ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK: BİR ARADA YAŞAM BİRLİKTE MÜMKÜN MÜ?

zorunda olduğu bir gerçektir çünkü artık göçmenlik ve entegrasyon politikalarındaki geçmiş hatalar ve eşitsizlik ve ayrımcılıkla mücadeledeki başarısızlığı için yüksek bir bedel ödemektedir.

Kamu politikalarında az bilinen ve unutulmuş yaşlı göçmen nüfuslardan da söz edilmiştir. Çeşitli yapılar katılımları ve hatırlanmaları üzerinde çalışmaktadır. Mülteciler, göçmenler ve Romanların kabulüne ilişkin tartışmaların olmaması da kaydedilmiştir. Yapılar, kapsayıcı ve çok kültürlü bir toplumun teşvikini desteklemek için çeşitli fonların varlığından da bahsetmiştir, ancak aynı zamanda “tanınan çapraz” eylemlerin eksikliğine de dikkat çekmişlerdir. “Belirli hedef kitleler” için bir finansman eğilimi gözlenirken, aynı eğilimin bazı durumlarda zamanın gerisinde kalan kitlelere yönelik eylemler için bir fren olduğundan bahsedilmiştir.

Kullanılan kelimelerin önemi ve gücü, içerdiği sonuçlar ve gerçekler birkaç kez vurgulanmıştır. Bazı terimlerin her zaman herkes tarafından aynı şekilde görülmemesi ve kullanılmaması nedeniyle, ortak bir çerçeveye sahip olmak adına kavramlar ve terimler üzerinde bir anlaşma gerektiği belirtilmektedir. Konuşma şekli, “göç sorunu” veya “entegrasyon sorunu” ifadeleri hala yaygın olarak kullanıldığı için sınırlı temsilleri de ortaya koymaktadır. Topluluklaşma, özleşme ve etnik köken etrafında birleşmeler kınanmıştır. Ankete katılanlardan biri, bugün kamu söylemine hakim olan terimlerin “İslam, İslamcılık, köktendincilik ve terörizm” olduğunu ifade etmiştir. 20 yıl önce göçmenler iken, şimdi “ Müslümanlar, onlar ve onların torunları!” olarak anıldıklarını belirtmiştir. Kamu otoriteleri ayrıca, yapılması gereken eylemlerin ardındaki anlamlara ışık tutacak felsefi, antropolojik, ekonomik, politik ve pedagojik yansımaları çapraz referanslamayı unutmakla suçlanmaktadır.

Güncel olaylar, ulusal ve yerel bağlamlar ve siyasi irade de bütçelerin entegrasyon ve birlikte yaşama eylemlerine tahsisini etkileyen faktörler olarak belirlenmiştir. Yerel siyasi bağlamdan da bahsedilmiş,

çünkü iktidardaki siyasi partiye bağlı olarak göç ve entegrasyon aynı şekilde görülmemekte ve duyulmamaktadır. Böylelikle, seçimlere ve sonuçlarına bağlı olarak, yetkililerin bazen diğerlerinden daha fazla birlikte yaşama konularıyla ilgilendikleri kaydedilmiş ki bu da bütçelerin tahsisi ve bu konudaki aktörler ve girişimler için az ya da çok destek bağlamında görülmüştür. Son yıllarda aktörlerin girişimlerini destekleyen Strazburg’daki yerel bir politikanın göreceli şansı memnuniyetle karşılanmıştır.

Eğitim açısından, saha aktörleri çeşitlilik ve kültürler arası eğitimin önemli olduğunu düşünürken, bir zamanlar asimile edici bir amaca hizmet eden okullar günümüzde çeşitlilik açısından yeterli görülmemektedir. Ankete katılanlardan bazıları kurumlara müdahale etmiş veya halk eğitimi faaliyetlerine öncülük etmiştir. Strazburg’da, okullardaki gençler arasında farkındalığı artıran “Ötekinin Ayı” etkinliğinin yanı sıra sınıfların ve halkın davet edildiği ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadele haftaları da örnek olarak gösterilebilir. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin sürece dahil edilmesi ve benimsenecek pedagoji hakkında önemli çıkarımlar yapılması önerilmiştir.

Araştırma sonuçlarında ayrıca “ayrımcılıkla mücadele için bilgilendirme ve bilinçlendirme kampanyaları, çeşitlilik ve kültürlerarasılık üzerinde çalışmanın zorluğu üzerine kapsamlı çalışma ve ırkçılığı besleyen önyargıların ve klişelerin ortadan kaldırılması ve reddedilmesi” gibi ayrımcılıkla daha genel olarak yüzleşmek için çeşitli yaklaşımlar ve çözümler önerilmiştir. Bu yaklaşımlarda anahtar olarak saygı, dinleme ve diğerini takdir etmenin yanı sıra kalıcı ve açık bir diyalogdan bahsedilmiştir.

“BİR ARADA YAŞAM BİRLİKTE MÜMKÜN MÜ?” SORUSUNA SİVİL TOPLUM CEVABI

Türkiye ve Fransa'da “Türkiye ve AB’de STK’ların Çokkültürlülük Yaklaşımlarının Güçlendirilmesi” projesi kapsamında hem Türkiye’de hem Fransa’da çalışma ziyaretleri ve “Arama Atölyeleri” gerçekleştirdik. Bu atölyelerle temel hedefimiz Türkiye’de ve Fransa’da çalışan sivil toplum kuruluşlarının sahadaki tecrübelerini dinleyeceğimiz, diyalog olanaklarını keşfedeceğimiz ve bir arada yaşamın mümkün olması için öneri görüşlerini derleyeceğimiz bir çalışma yapmaktı.

Alanda çalışan STK’ların farklılıkları ve ortaklıkları bir arada yaşam için önemli bir zemin

Çalışmanın ilk aşamasında Türkiye’de bir arada yaşam konusunda çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşlarını derledik ve açık çağrının yanı sıra bu kuruluşlara da davetler ilettik. Kuruluşları derleme noktasında alandaki sivil toplum kuruluşlarının ne kadar çeşitli olduğunu ve bir arada yaşamı konuşurken bu alanın etnik, dini kimlikler ya da kültürlere yönelik çalışmalar yapan kurumlarla sınırlandırılmayacak bir alan olduğunu tekrar anladık⁵⁰. Bir başka öğreti ise, her ne kadar bu alanda çalışan sivil toplum kuruluşları olsa da, hem kuruluşların ortak pratiklerini anlama hem de bir arada çalışma imkanlarına dair mevcut çabanın yetersizliği oldu. Bu bakımdan projenin en mühim edinimlerinden biri, bu alandaki ortak dinamikleri anlama ve bir arada yaşam için birlikte çalışma imlanlarını keşfetme konusunda daha derin çalışmalara olan ihtiyacın belirginleşmesi oldu.

Atölyelere katılan kurumları kategorize ettiğimizde:

- Kültür ve kimlik grupları içerisinde yardımlaşma ve dayanışmayı güçlendirmeye yönelik çalışan kurumlar,
- Farklı etnik kimliklerin ve engelli gruplarının kültürel ve yasal hak taleplerine yönelik çalışan kurumlar,
- Toplumsal cinsiyet, gençlik gibi tematik alanlarda çalışan kurumlar,
- İnsan hakları ve nefret söylemine yönelik çalışan kurumlar olduğunu söylemek mümkün.

Kültür ve kimlik grupları içerisinde yardımlaşma ve dayanışmayı güçlendirmeye yönelik çalışan kurumlar; belirli kültürlerin korunmasına yönelik çalışmalar yapan, ancak çalışma alanlarını temsil ettikleri kültürel grubun görünür kılınmasıyla sınırlandırmayan, aynı zamanda bir araya gelme ve gruba kendini ait hisseden kişiler arasında bir dayanışma ağı oluşturma işlevi gören kurumlar olarak karşımıza çıkıyor. Aynı zamanda bu kurumlar hizmetlere erişim gibi konularda mülteciler başta olmak üzere farklı arka plandan gelen birçok grup için bir merkez haline geliyorlar.

Farklı etnik kimliklerin ve engelli gruplarının kültürel ve yasal hak taleplerine yönelik çalışan kurumlar, belirledikleri tematik alanda ya da farklı tematik alanlarda eş zamanlı olarak belirli kimlik ve kültür gruplarının ya da engel gruplarının kültürel ve yasal hak taleplerine yönelik çalışmalar yürütüyor, bu talepleri görünür hale getiriyor ve karar mekanizmalarına talepleri iletme ve bu taleplerin takipçisi olma misyonu ediniyor.

50 Etkinliklere davet edilen kurumların tam listesi için EK – 1 Çokkültürlülük: Sivil Toplum ve Kurumlar

TÜRKİYE VE FRANSA'DA ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK: BİR ARADA YAŞAM BİRLİKTE MÜMKÜN MÜ?

Toplumsal cinsiyet, gençlik gibi tematik alanlarda çalışan kurumlar; doğrudan bir kültür ya da kimlik grubuyla ilişkili çalışma yürütmeyen, ancak çalışma alanlarında kapsayıcılık konusunda bir yaklaşımları bulunan kurumlar olarak karşımıza çıkıyor. Tüm kültür ve kimlik gruplarının çalışmalarında ortak kesen olan bu konuları ele alan kurumların bir arada yaşama yönelik bir perspektif kazanması ise proje için önemli bir bağlam oluşturuyor.

İnsan hakları ve nefret söylemine yönelik çalışan kurumlar; bir arada yaşam konusunda zemin oluşturan önemli tartışmalara dair çalışmalar yürüten, alanda yürütülen çalışmalara kavramsal zemin hazırlayan etkinlikler, araştırmalar gerçekleştiren, raporlar kaleme alan kurumlar olarak faaliyet gösteriyor.

Atölyelerden neler öğrendik?

Atölyeleri aşağıdaki sorular çerçevesinde gerçekleştirdik:

— Farklı kurumlarla nasıl diyalog kurarım?

— Bir arada yaşam bizim için ne ifade ediyor?

— Birlikte neler yapabiliriz?

Her atölyenin yöntemi, katılımcı profili ve ihtiyaçları etrafında tekrar düşünüldü. Benzer şekilde, her atölyede katılımcı profilinden kaynaklı bir arada yaşamın farklı bir boyutu ele alındı. Örneğin İstanbul'da daha çok din ve inanç gruplarının ortak bir zeminde nasıl bir araya gelebileceğine dair daha baskın bir tartışma yürütülürken, Gaziantep'te Suriyelilerin Türkiye'deki tecrübeleri ve bir arada yaşam için yapılması gerekenler konuşuldu. Tüm bu tartışmalar ise tematik odak noktalarının bir adım ötesinden bakıldığında bize çok önemli noktaları derinlemesine düşünme ve paylaşma şansı tanıdı:

— Çokkültürlülük, kültürel çoğulculuk, kültürlerarasılık (interculturalism), bir arada yaşam her arka planda farklı bir şey ifade ediyor.

— Ayrımcılık ve asimilasyonun adını koymak her koşulda bir gerilim alanı yaratıyor.

- Bir arada yaşam hem “tanımayı” hem “uzlaşmayı” zorunlu hale getiriyor.
- Çok dillilik, farklı engel gruplarının ihtiyaçlarını gözetmek etkinlik seviyesinde bile bu kadar zorlayıcıyken bir arada yaşam için sistematik bir değişimi ve kaynağı şart kılıyor.
- Bir arada yaşam alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının kendilerine kurdukları en temel zemin gündelik hayatta yaşananlar, hikayeler; bu hikayelerin dönüştürücü gücü etkili oluyor, daha fazla yayılmasının etkiyi büyüteceği görülüyor.
- Farklı kültür ve kimlik gruplarının özgün ihtiyaçlarının dikkate alındığı, ortaklaşan ihtiyaçların keşfedildiği ve görünür hale getirildiği, iş birliği ve diyaloga dayalı bir mücadeleye olan ihtiyaç öne çıkıyor.

Çokkültürlülük, kültürel çoğulculuk, kültürlerarasılık (interculturalism), bir arada yaşam her arka planda farklı bir şey ifade ediyor.

Türkiye’de farklı kültür ve kimlik gruplarının kamusal alanın bir parçası olması, kamu hizmetlerinden eşit faydalanabilmesi yönündeki çalışmalar ve tartışmalar bilinse de bu tartışmaların kavramsallaştırılması ve kavramsallaştırma yönündeki çalışmalar oldukça kısıtlı bir grubun içinde kalmış. Aynı zamanda devlet politikalarında da doğrudan bu kavram etrafında bir uygulama ya da yaklaşım olmadığından kalıcı hale gelmemiş. Bu nedenle çokkültürlülük kavramı sivil topluma “yabancı” bir kavram. Bu yüzden bir arada yaşam etrafında şekillenen bir tartışma çok daha verimli ve kapsayıcı hale geldi. Ancak Fransa’da durum farklıydı. Çokkültürlülük kavramının kullanımı zaman içerisinde kamusal ve siyasal tartışmaların bir parçası haline gelmişti ve zaman içerisinde çokkültürlülük, çatı bir “Fransızlık” kavramına yönelik eleştirilerinden ötürü kamusal alandaki tartışmalarda, var olan siyasi atmosferin de bir sonucu olarak kullanılamaz hale

gelmişti. Fransa’da gerçekleştirdiğimiz çalışma ziyareti esnasında çokkültürlülük kavramını her kullanımımızda kurumlar bizi “kültürlerarasılık” olarak düzeltme gereği duydu. Fransa’nın temel ilkelerini ve Fransa vatandaşlığını imleyen ortak bir kültürün birlikte inşasına işaret eden bu kavramın kullanımı farklı kültür ve kimlik gruplarının kurduğu sivil toplum kuruluşları tarafından da sahipleniliyor. Türkiye ve Fransa arasındaki bu farklılaşma, kamu politikalarının bir parçası haline getirilmek istenen bir kavramın savunuculuğunu yapmak aşamasında önemli bir yere işaret ediyor. Bir arada yaşam ve çokkültürlülük taleplerinin dile getirilmesi aşamasında nasıl bir “sonuç” tahayyül edildiğinin tartışılması hangi kavramın daha kullanışlı olacağını ortaya çıkarıyor. Farklılıkların görünürlüğüne öncelendiği, kamusal alanda diliyle, kültürel öğeleriyle görünür olan bir bir arada yaşamı mı istiyoruz? Yoksa dil başta olmak üzere ortak değerlerin farklı kültür grupları tarafından sahiplenildiği ve kendi kamusal alanlarında ihtiyaçlarına cevap verilen bir bir arada yaşam mı istiyoruz? Türkiye’de yürüttüğümüz çalışmalar ilk seçeneğe bizi yaklaştırırken Fransa’daki tartışmaların ikinci seçeneğe daha yakın olduğunu söylemek mümkün. Bu farklı yaklaşımları konuşmak ve kararın bir parçası yapmak sivil toplumun önemli bir misyonu.

Ayrımcılık ve asimilasyonun adını koymak her koşulda bir gerilim alanı.

Bir grubun gündelik hayat pratiklerinde ya da hafızasında ayrımcılığa uğramış/uğruyor olması onun ayrımcılık uygulamayacağı anlamına gelmiyor. O yüzden her türlü farklı kültür ve kimlik grubunun kendi ayrımcılık hikayesini anlatması, bir diğer grubun failliğini işaret ediyor. Bu da tartışmalar esnasında sabit bir gerilim hattı oluşmasına neden oluyor. Bir arada yaşamın mümkün olduğu kabulüyle açtığımız çağrıya yanıt veren kuruluşların ortak yaşam tahayyülünü birlikte konuşurken dahi birbirini görmezden gelebildiğini, ya da diğer gruba yönelik ön yargıları yeniden üretebildiğini gördük. Ama yine aynı zamanda bu toplantılarda bu

TÜRKİYE VE FRANSA'DA ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK: BİR ARADA YAŞAM BİRLİKTE MÜMKÜN MÜ?

ön yargıların kırılabilmediğini, doğru ve güvene dayalı bir zemin oluşturulduğunda ise bu tecrübelerin özellikle ortaklıklar üzerinden keşfinin önemli bir gelişim alanı olduğunu da gözlemledik. Bu süreci doğrusal, “ileriye doğru” bir süreç olarak görmek doğru değil. Çatışmanın kendisinin varlığı bir karşılaşmaya işaret olsa da bu çatışmaların hemen çözümlenmesini beklemek mümkün değil. Aynı şekilde iki kimlik grubu arasında söylemsel düzeyde de olsa bir çatışmanın ortaya çıkması ve çözülmesi bu iki grup arasındaki tüm çatışmaların çözüldüğü anlamına gelmiyor. Çatışmanın görmezden gelinmediği, dikkate alındığı, tecrübe edildiği, gerekli karşılaşmaların yaşandığı ve tekrar da yaşanabileceğinin kabul edildiği, buna rağmen bir arada yaşama yönelik taleplerin zikredilmesine devam edilen bir zemine ihtiyaç duyuluyor. Bu yüzden sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin katıldığı bu ve benzeri etkinliklerin çoğaltılması ve yaygınlaştırılması bir arada yaşamın konuşulabilir hale gelmesi açısından önemli.

Bir arada yaşam hem “tanımayı” hem “uzlaşmayı” zorunlu hale getiriyor.

Bir arada yaşam için, her zaman kültür ve kimlik gruplarının birbirine değmeyen ya da birbirinin alanına doğru genişlemeyen bir modelde bir arada olmasını beklemek mümkün değil. Bir grubun inandığı ya da uğruna mücadele verdiği bir konu bir diğer grubun gündelik hayatını da etkileyen, belirli noktalarda da hayatında kısıtlamalara ya da değişikliklere neden olabilecek bir talep haline gelebiliyor. Ya da sosyal hizmet mekanizmalarından faydalanan iki dezavantajlı grup diğerini bu hizmetlerden hak ettiklerinden fazla yararlanmakla suçlayabiliyor. Her ne kadar bu tarz çatışma alanları ağırlıklı olarak gerçek olmayan önyargılarla da desteklenerek olduğundan daha büyük sorunlar halinde gündelik hayatta pratik edilse de, farklı grupların taleplerinin belirli noktalarda birbiriyle çelişebileceği gerçeğini de kabul etmek gerekiyor. Bu noktada ortak ve çakışan taleplere sahip grupların bir araya geleceği, bu konuları müzakere edecekleri ve

ortak bir noktada buluşabilecekleri zeminlerin kurulması gerekiyor. Sivil toplum kuruluşları da bu zeminleri kurabilecek ya da kurulması yönünde ilgili karar mekanizmalarından taleplerde bulunabilecek önemli aktörler. Bu tür bir aradalıklarda etkin bir diyalog ortamı oluşturmak için konu bazlı diyalog yaklaşımı büyük önem taşıyor. Konu bazlı diyalog; farklı siyasi, toplumsal, kültürel, etnik vb. arka planlara sahip ve farklı alanlarda çalışmalar yürüten paydaşların ortak bir konu/mesele etrafında bir araya gelip, uzmanlık alanları, farklılıkları ve deneyimleri doğrultusunda müzakere ve istişare etmesi ve bu tartışmalar esnasında iş birliği olanaklarını keşfetmesidir. Farklı politik ve tematik arka planlardan gelen kurumların diyalog ve iş birliği temelinde, birbirlerinin ontolojik farklılıklarına odaklanmadan, sorunların çözümü için birlikte inşa ettikleri bir strateji doğrultusunda ortak hareket etmeleri, sorunların çözümü için oldukça büyük önem taşıyor. Farklı arka plandan gelen ve birbirinden farklılaşan sivil toplum unsurlarının (dernekler, vakıflar, platformlar, inisiyatifler, girişimler, kooperatifler vb.) diyalog kurma olasılıklarının, ağırlıklı olarak onlara ortak zemin sağlayan etkinliklerde gerçekleştiği söylenebilir. Sağlanan ortak zemin vesilesiyle kuruluşlar; ortaklaştıkları sorunları keşfedebilme, bu sorunların çözümüne sunacakları eşsiz katkının farkına varma ve çözüm için bir araya gelme şansı buluyor.

Çok dillilik ve farklı engel gruplarının ihtiyaçlarını gözetmek etkinlik seviyesinde bile bu kadar zorlayıcıyken bir arada yaşam için sistematik bir değişim ve kaynak şart.

Etkinliklerimizin bir arada yaşam konusundaki iddiası, bizim etkinlikleri gerçekleştirdiğimiz illerin ihtiyacı ve merkezi gündemlerini gözeterek etkinliği tasarlamamız noktasında önemli ve belirleyici bir unsur oldu. Bu noktada Gaziantep'te gerçekleştirdiğimiz toplantıda simultane tercüme, İzmir'de gerçekleştirdiğimiz etkinlikte betimleme çalışması ve çalışmanın uygun bir şekilde revizyonu gibi farklı, kapsayıcılığa hizmet

eden adımlar attık. Sivil toplumun kaynak kısıtları da gözetildiğinde böylesi etkinliklerin, tüm katılımcıların ihtiyaçlarını gözeterek tüm kurumlar tarafından gerçekleştirilmesine dair bir tahayyül dahi oldukça zorlayıcı ve hem tasarım anlamında hem de uygulama anlamında emek isteyen süreçler. Kendi deneyimimizden yola çıkarak böylesi ihtiyaçların tüm kamu hizmetlerinde, özel hizmet alanlarında ya da gündelik hayatın her alanında gözetildiği bir çalışmanın gerçekleştirilmesinin önemini bir kez daha görmüş olduk. Bu konuda savunuculuk faaliyetlerine, özellikle de grupların birbirini gözeterek kapsayıcılık yönünde taleplerde bulunmasına ihtiyaç olduğu ortaya çıkıyor. Aynı zamanda bu talepleri gözetilen bir sistem anlayışına ve sivil topluma yönelik kaynaklar dahil olmak üzere farklı kültür ve kimlik gruplarının ihtiyaçlarına cevap veren tüm kaynakların bu yaklaşımla tekrar gözden geçirilmesi gerekiyor.

Bir arada yaşam alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının kendilerine kurdukları en temel zemin gündelik hayatta yaşananlar, hikayeler; bu hikayelerin dönüştürücü gücüne daha fazla yaslanılmalı

Bir arada yaşam konusunda çalışmalar yapan kurumların en güçlü noktası gündelik hayat ve kişi hikayelerine olan erişimleri. Bu hikayelerin dönüştürücü etkisi uzun yıllardır Türkiye ve dünyada “storytelling” (hikaye anlatımı) gibi kavramlar etrafında birçok tartışmanın merkezine oturuyor⁵¹. Bir arada yaşamın daha fazla gündeme gelebilmesi için bu hikayelerin gücünü dikkate alan, kişi hikayelerini paylaşan bir sivil topluma ihtiyaç var. Projemiz kapsamında tasarladığımız online platformu da bu amaca hizmet etmesi amacıyla aktif hale getirmeye çalıştık, ancak beklediğimiz kadar içeriği sivil toplum kuruluşlardan edinemedik. Bu hikayelerin anlatımının zorluğunu kabul etmekle birlikte, hikayelerin gücünün de unutulmaması gerektiğini bir kez daha vurgulamak isteriz.

Farklı kültür ve kimlik gruplarının özgün ihtiyaçlarının dikkate alındığı, ortaklaşan ihtiyaçların keşfedildiği ve görünür hale getirildiği, iş birliği ve diyaloga dayalı bir mücadeleye ihtiyaç var

Proje kapsamında yürüttüğümüz çalışmalara katılan kurumların ortaya koyduğu çalışmalar bir arada yaşamın ve çok kültürlülüğün kısıtlı bir kapsamda ele alınmaması gerektiğini bize hatırlatıyor. Türkiye’de Suriyeli bir mültecinin eğitime erişim noktasında çektiği sıkıntı ile otizmlili çocukların son dönemde gündeme gelen eğitime erişim mücadelesi arasındaki paralelliği görmek bir arada yaşama yönelik adımların öznelere ve diyalog ihtiyacını ortaya koyuyor. Her ne kadar bu tartışmaların yürütülmesi ya da kamusal alanda görünür hale getirilmesi konusunda yasal ya da uygulamaya dayalı kısıtlamalar olsa da, bu ortaklıkların keşfi önemli bir savunuculuk zemini yaratıyor. Diyalog ortamının kendisi yeni bir dilin inşası için önemli bir zemin hazırlıyor. Bu yeni dil, hem farklılıkları gözetilen, hem belirli “tavizleri” hem de belirli “tanımları” içinde barındırıyor. Tüm bu kazanımların politikalara yönelik önerilere de dönüştüğü bir savunuculuk zemininin Türkiye’de bir arada yaşama yönelik tartışmaları göz önüne alan bir mekanizmanın inşası için elzem olduğunu düşünüyoruz.

51 Değişim ve hikaye anlatımı arasında bağlantı kuran çalışmalara bir örnek için bkz: https://ssir.org/articles/entry/using_story_to_change_systems

Sonuç Niyetine

Sivil Toplum Diyalogu Programı kapsamında gerçekleştirdiğimiz “Türkiye ve AB’de STK’ların Çokkültürlülük Yaklaşımlarının Güçlendirilmesi” projesinde, “Bir Arada Yaşam: Birlikte Mümkün” şiarıyla çıktığımız yolda Türkiye ve Fransa’da farklı kültür ve kimlik gruplarının temel dertlerini, tartışmalarını birlikte konuşmak ve bir arada yaşama dair birlikte düşünmek olanağı yakaladık.

Çalışmadan yola çıkarak çözüm için en temelde şu ihtiyaçların öne çıktığını söylemek mümkün:

- Önyargılarla etkin ve ortak mücadeleye
- Karşılaşma alanlarına ve ortak üretimin de gerçekleşebileceği alanlara
- Farklı grupların özgün ihtiyaç ve tecrübelerini görünür hale getirmeye
- Farklı grupların ortaklaşan tecrübelerini keşfetmelerine ve bir arada mücadelenin önünün açılmasına
- Yerel yönetimler başta olmak üzere karar vericilerin kapsayıcı bir dil ve hizmet perspektifi kazanmasına

Tüm bu adımların gerçekleşebilmesi için ihtiyaç duyulan diyalog zeminlerini bir arada inşa için önemli bir referans noktası olan bu çalışmanın ilerleyen dönemlerde alanda çalışan kurumlara da ilham olmasını umut ediyoruz.

EK 1- ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK: SİVİL TOPLUM ve KURUMLAR

Çalışmanın bu bölümü, "Mümkün" projesi faaliyetlerine katılan, katkıda bulunan ya da davet edilen, çalışma alanları çokkültürlülük, bir arada yaşam gibi konuları içeren

Türkiye'de ve Fransa'da yer alan sivil toplum kuruluşları ve diğer kurumlardan örnekleri listelemek amacıyla düzenlenmiştir. Sıralama A'dan Z'ye şeklinde yapılmıştır.

TÜRKİYE

17 Mayıs Derneği
17+ Alevi Kadınlar
Açık Veri ve Veri Gazeteciliği Derneği
Adalet Sistemini İzleme Derneği
Alevi Bektaşî Federasyonu
Alevi Düşünce Ocağı Derneği
Alevi Kültür Derneği
Ali İsmail Korkmaz Vakfı
Altınokta Körler Derneği
Amed MEBYA-DER
Anadolu Kadın Hareketi
Anadolu Kültür
Aramızda Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Derneği
Ardıç Dayanışma Derneği
Ateizm Derneği
Barış Vakfı
Basmeh & Zeitooneh for Relief & Development
Baytna Syria
Berberce Derneği
Bir Dünya Çocuk Derneği
Bir Kadın Bir Hayat Derneği
BİRARADA -Bilim, Sanat, Eğitim, Araştırma ve Dayanışma Derneği
BİZ Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Araştırmaları Derneği

BoMoVu
Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği
Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği
Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği
Civil Rights Defenders
ÇAÇADER (Çocuklar Aynı Çatının Altında Derneği)
ÇAÇAV
Çevre Koruma ve Geliştirme Derneği
Çocuk Her Yerde Derneği
Daktilo1984
DARB (Huzur Yolu)
Deizm Derneği
Demokrasi İçin Birlik
Demokrasi, Barış ve Alternatif Politikalar Araştırma Derneği (DEMOS)
Demokratik Alevi Dernekleri
Denge ve Denetleme Ağı
DİTAM (Dicle Toplumsal Araştırmalar Merkezi)
Diyarbakır Hak İnisyatifi
Diyarbakır İş Kadınları Derneği
Dünya Çocuk Hakları Derneği
Empati Derneği
Engelim Olmayın Derneği
Engelli Hakları Federasyonu
Engelsiz Erişim Derneği

TÜRKİYE VE FRANSA'DA ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK:
BİR ARADA YAŞAM BİRLİKTE MÜMKÜN MÜ?

ERG (Eğitim Reformu Girişimi)
ESHİD (Eşit Haklar İçin İzleme Derneği)
Filmmor
Genç Düşünce Enstitüsü
Genç Eşitlik Platformu
Genç LGBTİ+ Derneği
Göç Araştırmaları Derneği (GAR)
Göç İzleme Derneği
Göç ve İnsani Yardım Vakfı
Göçmen Dayanışma Derneği
Görme Özürlüler Derneği
Hak İnisyatifi Derneği
Halkların Köprüsü Derneği
Havle Kadın Derneği
Hayata Destek Derneği
Hayata Gülümse Derneği
Her Yerde Sanat Derneği
Hrant Dink Vakfı
İÖG (İnanç Özgürlüğü Girişimi)
IPS İletişim Vakfı / bianet
İfade Özgürlüğü Derneği
İHOP (İnsan Hakları Ortak Platformu)
İmece Dostluk Dayanışma Derneği
İnsan Hakları Derneği
İnsan Hakları Gündemi Derneği
İnsani Yardım Vakfı
İzmir Mülteci Çalışmaları Ağı
İzmir Suriyeli Mülteciler Derneği
Kadın Dayanışma Derneği
Kadın Emeği Kolektifi
Kadın Zamanı Derneği
Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Derneği

Kaos GL Derneği
Karakutu Derneği
Karakutu Derneği
Kırkayak Kültür
Kurdish Studies Center
Laz Kültür Derneği
LISTAG – LGBTİ+ Aileleri ve Yakınları Derneği
Lotus Genç Alan Derneği
Lotus Kadın Dayanışma ve Yaşatma Derneği
Medya Araştırmaları Derneği
Medya Araştırmaları ve Gelişim Derneği
Medya ve Göç Derneği
Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği
Mezopotamya Dil ve Kültür Araştırma Derneği
Mezopotamya Göç İzleme ve Araştırma Derneği
Mimoza Kadın Derneği
Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı
Mor Salkım Kadın Dayanışma Derneği
Mülteci Hakları Merkezi
Mültecilerle Dayanışma Derneği
Nar Kadın Dayanışması
Özel Eğitim ve Gereksinim Gerektiren Çocukları Koruma Derneği
Pembe Hayat LGBTİ+ Dayanışma Derneği
Pir Sultan Abdal Derneği
Pir Sultan Abdal Kültür Derneği
Rawest Araştırma
Rengarenk Umutlar Derneği
Renk Otizm Derneği
Rosa Kadın Derneği
Sabancı Üniversitesi
Sabancı Vakfı
Sıfır Ayrımcılık Derneği

Sivil Alan Araştırmaları Derneği
Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği
Sivil Toplum ve Medya Çalışmaları Derneği
Sivil Topluma Artı Derneği
Sivil Toplumda Kadın Derneği (STKD)
Sivil ve Ekolojik Haklar Derneği
Sosyal Araştırmalar Vakfı
Sosyal Haklar Derneği
SPoD – Sosyal Politika Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği
Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği
Tahir Elçi İnsan Hakları Vakfı
Tarlabaşı Toplum Merkezi
Tarlabaşı Toplumunu Destekleme Derneği
TESEV (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı)
The Coalition For Women In Journalism (CFWIJ) / Gazetecilikte Kadın Koalisyonu
Tigris Bisiklet ve Özel Sporcular Kulübü
TİHV (Türkiye İnsan Hakları Vakfı)
Tohum Otizm Vakfı
Toy Gençlik Derneği
Tüm Engelliler Federasyonu
Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği
Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi
United Türkiye Derneği
Yeni Yaşam Derneği
Yereliz Derneği
Yeryüzü Doktorları Derneği
Yeryüzü Melekleri Derneği
Yeşil Yıldız Derneği
YINFO - Gençlik Kültür Merkezi
Yurttaşlık Derneği

FRANSA

İnsan hakları ve ayrımcılıkla mücadele: kurum ve dernekler

Bu dernekler herkesin haklarını korumak, güvence altına almak ve ayrımcılığı önlemek amacıyla kurulmuştur. Bunlar: yerel makamlar (örn. “Ötekinin Ayı” ile Grand Est Bölgesel Konseyi) ve Şehir düzeyinde kuruluşlar (örneğin: Ayrımcılıkla Mücadele Misyonu, Kadın Hakları ve Cinsiyet Eşitliği Misyonu, Strazburg Yabancı Vatandaşlar Konseyi (CRE), eğitim ve danışma organları (örn: COFRIMI) veya dernekler (LICRA, SOS Irkçılık, İnsan Hakları Ligi ve MRAP) ya da ORIV, INSEE, INED gibi araştırma ve çalışma enstitüleri veya merkezleri. Bu kuruluşlar, bilgilendirme, önleme ve farkındalık yaratmanın yanı sıra ayrımcılık ve nefrete karşı mücadele, herkesin haklarının korunması ve güvence altına alınması üzerinde çalışmaktadır.

AMI/OIMC NORTH (Nord Pas-de-Calais)

Hauts-de-France bünyesindeki Pas-De-Calais bölgesinde bulunan AMI / OIMC NORD, sosyo-kültürel alanlarda arabuluculuk, diyalog ve kültürlerarası eğitim, zor mahallelerde ve hassas kentsel alanlarda kentsel politika ve uluslararası Kuzey/Güney ekonomik kalkınma ve sağlık projeleri faaliyetlerini yürütmektedir. Bencillikten, cemaatçilikten kaçınmayı, halklar arasında diyalogu kolaylaştırmayı ve açık ve çok kültürlü bir toplumu teşvik etmek için bireyler ve kurumlar arasında bir köprü görevi görmeyi amaçlamaktadır. Bu alışverişler çeşitli kültürel, eğitici ve sanatsal faaliyetleri içermektedir: festivaller, sinema forumları, konferanslar, internette multimedya oturumları, medya müdahaleleri, sergiler, konserler, spor etkinlikleri ve hatta kamunun dikkatini değişimlere dayalı toplu faaliyetlere çeken ödüller.

AMI/OIMC NORD, halkın ulusal topluma olan değer ve katılımları konusunda bilinçlendirilmesi için çalışmış, hedef grupla birlikte ve hedef grup için iki ve üç dilli sosyo-eğitim materyali geliştirmiş ve sosyokültürel uyumun temeli olan

TÜRKİYE VE FRANSA'DA ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK: BİR ARADA YAŞAM BİRLİKTE MÜMKÜN MÜ?

ritüellerin terk edilmesi üzerine bir yansıma çalışması gerçekleştirmiştir. Kapsayıcı ve katılımcı projelerden biri de, sanatın entegrasyon ve vatandaşlık aracı olarak evrimini izleyen kültürlerarası ve çok disiplinli bir sergi olan “İnsan Sanat Günü” sergisidir.

ASSFAM

Ile-de-France bölgesinde bulunan ve SOS grubunun bir üyesi olan ASSFAM (Sosyal Aile Göçmenler Derneği), diğer ülkelerden gelen insanların ve ailelerin entegrasyonunu memnuniyetle karşılamayı ve desteklemeyi misyon edinmiştir. Bu amaçla, ayrımcılık veya sosyal dışlanma gibi göç olgusuyla bağlantılı sorunların önlenmesi, göçmenlerin veya yabancıların sosyal ve mesleki entegrasyonunu teşvik etmeyi ve entegrasyonda yer alanların bilgi ve eğitimlerine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

ASSFAM, kuşaklar arası eylemler yoluyla göç hatıralarını anlatmak için çalıştı ve tiyatro aracılığıyla Fransızca ifade üzerine atölye çalışmaları düzenledi. Dernek ayrıca yabancıların hakları ve kültürlerarası yaklaşımla ilgili özel eğitim toplantıları düzenlemektedir. Buna ek olarak, gençlerin ayrımcılık konularındaki bilincini artırmayı amaçlayan Distinct'go oyununu da dağıtmaktadır. Göçmen kadınlar ve yaşlı göçmenlerin sosyal ve mesleki entegrasyonu için çok sayıda eylem düzenlemekte ve idari gözaltı merkezlerinde hakların kullanılmasına etkili destek sağlamaktadır.

ASTU

ASTU (Kültürlerarası vatandaş eylemleri), Strazburg'un çeşitli bölgelerinde ve Eurometropolis'teki belediyelerde aktif olan bir mahalle derneğidir ve tüm nüfus için laikliği ve eşit hakları savunmayı, her türlü ırkçılık, ayrımcılık, yabancı düşmanlığına karşı savaşmayı ve kültürel farklılıklara saygı duymayı ve tanımayı amaçlamaktadır. Eylemi kardeşlik, cinsiyet eşitliği, sosyal adalet, dayanışma, işbirliği ve kültürler arası değerlerin yanı sıra nesiller arası değerlere dayanmaktadır. Yerel hayata katılımı teşvik eder, vatandaşlık eylemleri gerçekleştirir, konut vatandaşlığını ve yaşlıların yaşam koşullarını savunur ve ayrımcılığa karşı

savaşır. Gençlerin ve yetişkinlerin telkinine karşı önleyici tedbirler de yapılmaktadır.

ASTU, sadece eğitim ve kültürlerarası arabuluculuk yoluyla değil, aynı zamanda ayrımcılıkla mücadele ile ilgili atölye çalışmaları yoluyla da okullara müdahale ediyor. Örneğin, Eşitlik Haftaları ve Strazburg Şehri ve “Fabrique de Théâtre” gibi diğer derneklerle ayrımcılığa karşı mücadele”.

Association Odyssee (Bordeaux)

Merkezi Bordeaux'da bulunan Odyssee derneği, farklı kitleler için (çocuklar ve gençler, öğrenciler, aktivite merkezleri, genç yetişkinler) atölye çalışmaları ve kültürlerarası farkındalık etkinlikleri düzenlemektedir. Eylemlerinin merkezinde kültürlerarasılık, çeşitlilik ve vatandaşlık üzerine düşünme olan dernek saygı, hoşgörü ve açıklık değerleri üzerine inşa edilmiştir.

Her şeyden önce, dernek daha iyi yerel uyum sağlamak için bir Avrupa ağı oluştururken, yerel aktörleri (profesyonel dünyanın gençleri) bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. Bordeaux'daki yabancıların bilgi ve entegrasyonunu geliştirmek için Fransızca atölyeleri mevcuttur. İkincisi, örneğin okullarda kültürlerarası değişim faaliyetleri ve atölye çalışmaları ile dernek, kültürlerarasılık, çok dillilik ve dünya vatandaşlığı gibi değerleri aktarmayı ve bölgenin zengin kültür ve mirasını teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Ballade Derneği

Strazburg merkezli Ballade Derneği göçmenler, mülteciler, gezginler, QPV'den gelen gençler ve izole edilmiş küçükler için kendi eğitim ve sosyal rollerinde eğitilmiş sosyal sanatçılar, müzisyenler tarafından yönetilen sosyo-kültürel atölyeler aracılığıyla çalışmaktadır. Amacı, farklı popülasyonları ve nesilleri sanatsal uygulamalarla (özellikle müzik öğretimi) bir araya getirme ve kapsayıcı ve hoşgörülü bir Avrupa idealine yaklaşmak için sosyal ve kültürel çeşitliliği teşvik etme adına fırsatlar sağlamaktır.

Organize edilen eylemler arasında, amacı birlikte oynama arzusunu geliştirmek ve bu nedenle birlikte yaşamak ve çok sayıda geleneksel müziği yaymak olan konserler yer

alıyor. Bu nedenle, kullanılan repertuar, hedef kitleye bağlı olarak, köken diline ve kültürüne göre değişmektedir. Bu etkinlikler, bu kültüre uzak olanlar için erişimi teşvik etmek adına herkese ücretsiz ve açıktır. Sosyal sanatçı tarafından verilen eğitim sayesinde, dernek aynı zamanda sosyo-profesyonel entegrasyonu teşvik eder, aynı zamanda göçmenler konulu “ötekinin ayı” programına katılır ve gençlik değişimi programlarını yürütür.

Calima

Anlamı “Alsacienne de l’Immigration Maghrébine” anlamına gelen ve “Mağrip Göçmenliğinin Alsas Koordinasyonu” Şeklinde çevrilen CALIMA, Fransa Mağrip İşçileri Derneği’nin bir parçasıdır. Merkezi Strasbourg olan Calima, Akdeniz’in her iki yakasında çeşitlilik, vatandaşlık ve katılımcı demokrasi alanlarında çalışmaktadır. Ayrıca, emekli göçmenlere ve emekli olmak üzere olan göçmenlere sosyal yardım hizmetleri kapsamında haklara erişmelerini sağlamak için destek sağlamaktadır. Ayrıca nesiller arası iletişim atölyeleri ve kültürel ve sanatsal eylemler (gösteriler, hayat hikayeleri ile ilgili portre sergileri vb.) gerçekleştirmektedir.

Dernek, 200’den fazla kişiyi bir araya getiren “Chibanis ve Chibanias” (yaşlı göçmenler) Haftası’na katılıyor. Mağrip demiryolu işçilerinin Fransız demiryollarında maruz kaldığı ayrımcılığa karşı mücadele etme ve ırkçılığı kınama amacını vurgulamak için “ PS25 “ adında bir gösteri düzenlendi. Ayrıca Médiathèque de la Meinau (Meinau Bölgesi Medya Kütüphanesi) tarafından başlatılan çeşitlilik haftasına ve Strasbourg şehri tarafından başlatılan Eşitlik ve Ayrımcılığa Karşı Mücadele Haftalarına da katıldı.

CARES

Merkezi Strasbourg’da bulunan CARES (Strasbourg’da Yabancı Vatandaşlar Dernekleri Koordinasyonu), çeşitli etkinlikler aracılığıyla kültürleri tanıtmak ve kültürlerarası sosyal bağlantılar oluşturmak için çalışmaktadır. CARES, ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadeleye ve eşit haklar için hareket etmeye dayalı olarak, yabancıların vatandaş olarak yerel, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi hayata

tam ve aktif katılımını sağlamayı amaçlamaktadır (Belediye Meclisi ile belediye seçimlerinde oy kullanma hakkı).

Eylemler arasında kültürlerarası festivaller, “La Ville en Visages” gibi sergiler, haftalık radyo yayınları veya son zamanlarda Alsas Müzesi ve “Babel Stub” Yabancı Vatandaşlar Konseyi ile ortaklaşa yürütülen Alsas kültürünü dünya kültürleri ile birleştiren yaklaşık on beş yabancı ile hazırlanan kılavuzlar yer almaktadır. CARES ayrıca CRE de Strasbourg ile “Şehirdeki Yabancı” Konferanslarının (Assises de l’Étranger dans la Cité) bir parçası olarak kültürlerarasılık ve vatandaşlık üzerine çalıştaylar düzenlemiştir. Örneğin haziran ayında dünya çapında çay törenleri etrafında bir tadım etkinliğini organize etmiştir.

Coexister (Paris)

Coexister, birlikte yaşamayı, sosyal uyumu, laikliği ve kardeşliği teşvik etmek için 15 ila 35 yaş arasındaki gençleri, Yahudileri, Hristiyanları ve Müslümanları, inananları, ateistleri ve agnostikleri bir araya getirmeyi amaçlayan dinler arası bir harekettir. Birlikte yaşayan gruplardan oluşan bir ağ yoluyla dinsel ayrımcılık, ifade özgürlüğü, dini özgürlük ve mücadele konularında özellikle Fransa olmak üzere, aynı zamanda Almanya, Belçika ve Birleşik Krallıkta farkındalık için kampanyalar düzenlemektedir. Hareket, toplumdaki çeşitliliği kabul etmeye ve benimsemeye ve onu sosyal uyumun arkasındaki itici güç olarak görmeye dayanan aktif bir arada yaşama felsefesine dayanmaktadır.

Eylemleri üç eksene dayanmaktadır: diyalog, dayanışma ve farkındalık yaratma. Diyalog başlığı altında, yerel gruplar birlikte yaşamak ve laiklik üzerine geziler, tartışmalar, sergiler veya kahve tartışmaları düzenlemektedir. Giyim ve oyuncak bağışları, kan bağışları, evsizler ve yetimler için eylemler ve dayanışma adına diğer etkinlikleri düzenlenmektedir. Aktif üyeler eğitilmekte ve daha sonra gençleri haberdar etmek için orta okul ve liselerde farkındalık atölyeleri yürütmektedir.

TÜRKİYE VE FRANSA'DA ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK: BİR ARADA YAŞAM BİRLİKTE MÜMKÜN MÜ?

COFRIMI (Toulouse)

Toulouse'da bulunan COFRIMI derneği (Conseil et Formation sur les Relations Interculturelles et les Migrations), kültürlerarası ilişkiler, göç, ayrımcılıkla mücadele ve sosyal arabuluculuk alanlarında ulusal bir kaynak merkezi olarak çalışmaktadır. COFRIMI'nin misyonu, farkındalık artırma, eğitim ve destek eylemlerinin yanı sıra bilgi, araç ve deneyimlerin sağlanması ve yayılması yoluyla yerel aktörleri desteklemektir.

Bu nedenle, kamu daireleri, özel kuruluşlar ve derneklere bağlı olarak medikal, sosyal, eğitim ve idari sektörlerdeki profesyonellere eğitim verilmektedir. Çeviri merkezi, profesyoneller ve göçmenler arasında sözlü ve yazılı çeviri hizmetleri sunarken, Dokümantasyon Merkezi çok çeşitli kitap ve eğitim araçları sunmaktadır. Bu eylemler, tematik kahvaltılar ve konferans tartışmaları ile tamamlanmaktadır.

DILCRAH - Irkçılık, Yahudi Karşıtlığı ve LGBT Nefretiyle Mücadele için Bakanlıklar Arası Delegasyon

Özellikle eylem planları aracılığıyla, devletin ırkçılık, antisemitizm ve LGBT karşıtı nefretle mücadeledeki politikasını tasarlar, koordine eder ve canlandırır. Şehirlerin yanı sıra Eğitim, Adalet ve Kültür Bakanlıkları ile de çalışır. İnsan haklarının savunulmasında ve ırkçılığa, anti-Semitizme ve LGBT karşıtı nefrete karşı mücadelede kurumsal ve ortak aktörlerin ayrıcalıklı muhatabıdır.

Ayrımcılık ve ırkçılık mağdurları polise ve jandarmaya şikayette bulunabilir, konuyu İnsan Hakları Savunucusuna veya Bölge Temsilcisine havale edebilir, Mahkemeye gidebilir veya Cumhuriyet Savcısı'na bir mektup yazabilir, ayrıca hukuk büroları ile bağlantılı "LICRA", "İnsan Hakları Birliği", "SOS Irkçılık" veya "İrkçılığa ve Halklar Arası Dostluğa Karşı Hareket (MRAP)" gibi uzman derneklerle iletişime geçebilirler ve bazı durumlarda hukuk davası açabilir. İstihdam alanında ayrımcılık veya nefret meydana geldiğinde, sendikalar da mağdurların yanında durabilir ve çabalarında onlara destek olabilirler. Alanında uzman

bu dernekler kendilerini geniş bir kitleye (okullar, devlet memurları, sosyal hizmetler vb.) ve işbirliğine yönelik bir dizi bilinçlendirme ve eğitim faaliyetleri aracılığıyla, benimsenen politikalar ve eylem planları hakkında yukarıda belirtilen organlarla istişareler yaparak ayrımcılık ve nefreti önlemeye ve bunlarla mücadele etmeye adanmıştır. Tüm bu paydaşların internet sitelerinde ayrımcılık ve ırkçılığı (tanık olarak bile) bildirmek, nitelikli kurumlara, hizmetlere ve profesyonellere yönlendirilmek, refakat etmek ve kendilerini savunmak için çeşitli çevrimiçi platformlar bulunmaktadır. Bazı platformlar raporlama konusunda uzmanlaşmıştır.

Elan interculturel (Paris)

Elan Interculturel, kültürel çeşitliliği bir zenginlik olarak kabul ederken, birlikte daha iyi bir yaşam ve insanlar arasında daha iyi iletişim için alışverişi ve kültürlerarası diyalogu teşvik eden bir dernektir. Elan Interculturel'in gönüllüleri ve çalışanları, çok kültürlü ve çok dilli bir ekip oluşturmak üzere farklı geçmişlere sahiptir.

Dernek bir eğitim organizasyonu olarak ön planda çalışmakta ve Avrupa Komisyonu'nun Yaşam Boyu Öğrenme Programı çerçevesinde eğitim ve uluslararası işbirliği projeleri sunmaktadır. Tiyatro, edebiyat veya şiir gibi biçimsel olmayan ve interaktif öğretim yöntemlerini ve sanatsal arabuluculuk araçlarını kullanır ve geliştirir. Daha sonra kitlelerin çeşitliliğine (şirketler ve dernekler, genç ve yaşlı, profesyoneller ve ilgililer) yönelik yeni pedagojik yaklaşımlar web sitesinde mevcut hale getirilmektedir.

Halkların Komitesi - "Comité des Peuples"

Halkların Komitesi, esas olarak Strazburg'un Meinau bölgesinde faal olan bir dernektir. Çok çeşitli geçmişlere sahip dernekleri, toplulukları ve bireyleri bir araya getirir. Amaçları, insanları çeşitlilikleri içinde tanımak ve herkesin kendi kültürlerini ifade etmesini sağlamak, Meinau'nun çeşitli topluluklarına ait insanlar ve gruplar arasında dayanışma bağlarını güçlendirmek ve mahallede ve ötesinde kültürlerarası bağlara değer vermek ve bunları teşvik etmektir.

Dernek kültürlerarası eylemler ve karşılaşmalar organize eder, ancak aynı zamanda bu karşılaşmaları ve değişimleri teşvik edecek bireysel veya kolektif eylemleri destekler ve teşvik eder. Yılın en önemli etkinliği, Halk Komitesi'nin Bas-Rhin ve Baden'deki diğer dernekler ve Meinau semtinin sakinleri ile ortaklaşa düzenlediği Halk Festivali'dir. 2012'de bu kutlama, kültürlerarası diyaloga dayalı "birlikte yaşama" çağrısına yol açmıştır.

İnsan Hakları Savunucusu (The Human Rights Defender)

Fransa'da bir dizi aktörün seferber edildiği ayrımcılık, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, antisemitizm ve İslamofobi ile mücadele eden bağımsız bir idari makamdır. Ayrımcılık veya nefret konularının (ırkçılık, yabancı düşmanlığı, antisemitizm ve İslamofobi) kesişen doğası nedeniyle, dahil olan aktörler çeşitlidir: bakanlıklar (DILCRAH, Çalışma, Konut, Eğitim Bakanlığı), bağımsız idari makamlar (İnsan Hakları Savunucusu, CNCDH). Hak ve özgürlüklere saygıyı teşvik eder ve mağdurların haklarına erişimini sağlar. Çevrimiçi, telefon veya mail ya da bir bölge delegesi ile görüşerek kullanılabilir. Yetki alanları şunlardır: Kamu Hizmetleri Kullanıcılarının Haklarının Savunması, Çocuk Haklarının Savunulması ve Teşvik Edilmesi, Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitliğin Teşviki, Güvenlik Profesyonellerinin Etiğe Saygısı, Uyarıların Yönlendirilmesi ve Korunması.

LICRA (Paris)

Paris merkezli LICRA, Fransa'da ırkçılık, anti-semitizm ve ayrımcılıkla mücadelede öncü bir kuruluştur. İdeallerini, insan haklarının herkes için eşit uygulanmasının savunulmasına dayandırır ve halkların yakınlaşması ve laikliğe saygı ve teşvik için kampanyalar yürütür. Dünya çapında bir bölümler ağı aracılığıyla çalışır.

LICRA, kamu makamlarına müdahale ederek, kamuoyunu ve medyayı uyararak, mağdurlara Yardım ve destek sağlayarak ve gençlik sivil eğitimlerine katılarak faaliyet göstermektedir. Daha spesifik olarak, ücretsiz bir yasal yardım hattı ve ayrımcılık mağdurları için çalışan bir avukat ağı kurmuştur. Gençlik eğitimi ve yerel spor kulüpleri ile

ortaklıklar, değerlerin paylaşılmasına ve ırkçılık bilincinin artırılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu kapsamda insan haklarıyla alakalı bir gazete ve bir düşünce grubu da kurulmuştur.

Maison des Potes

Maison des Potes de Strasbourg, özellikle bu yöndeki projelerin desteğiyle aktif vatandaşlığı teşvik etmek ve birlikte yaşamak için çalışıyor, aynı zamanda popüler eğitim, ırkçılık karşıtı, laiklik, feminizm, dayanışma vb. alanlarda da faaliyetler yürütüyor. Amacı, kökenleri, kültürü, ırkı, görüşü, dini veya felsefesi fark etmeksizin bir ilçe veya şehir sakinleri için ortak bir faaliyet çerçevesi sağlamaktır.

Bir halk günü de dahil olmak üzere uluslararası ve bölgeler arası dayanışma toplantıları düzenlemiş ve Avrupa Parlamentosu önünde bir vatandaş mitingi ve Meinau gençleriyle gençlerin eşitliğe olan bağlılığı konusunda bir tartışma ile ırkçılığa karşı Eğitim Haftası'na katılmıştır.

ORIV

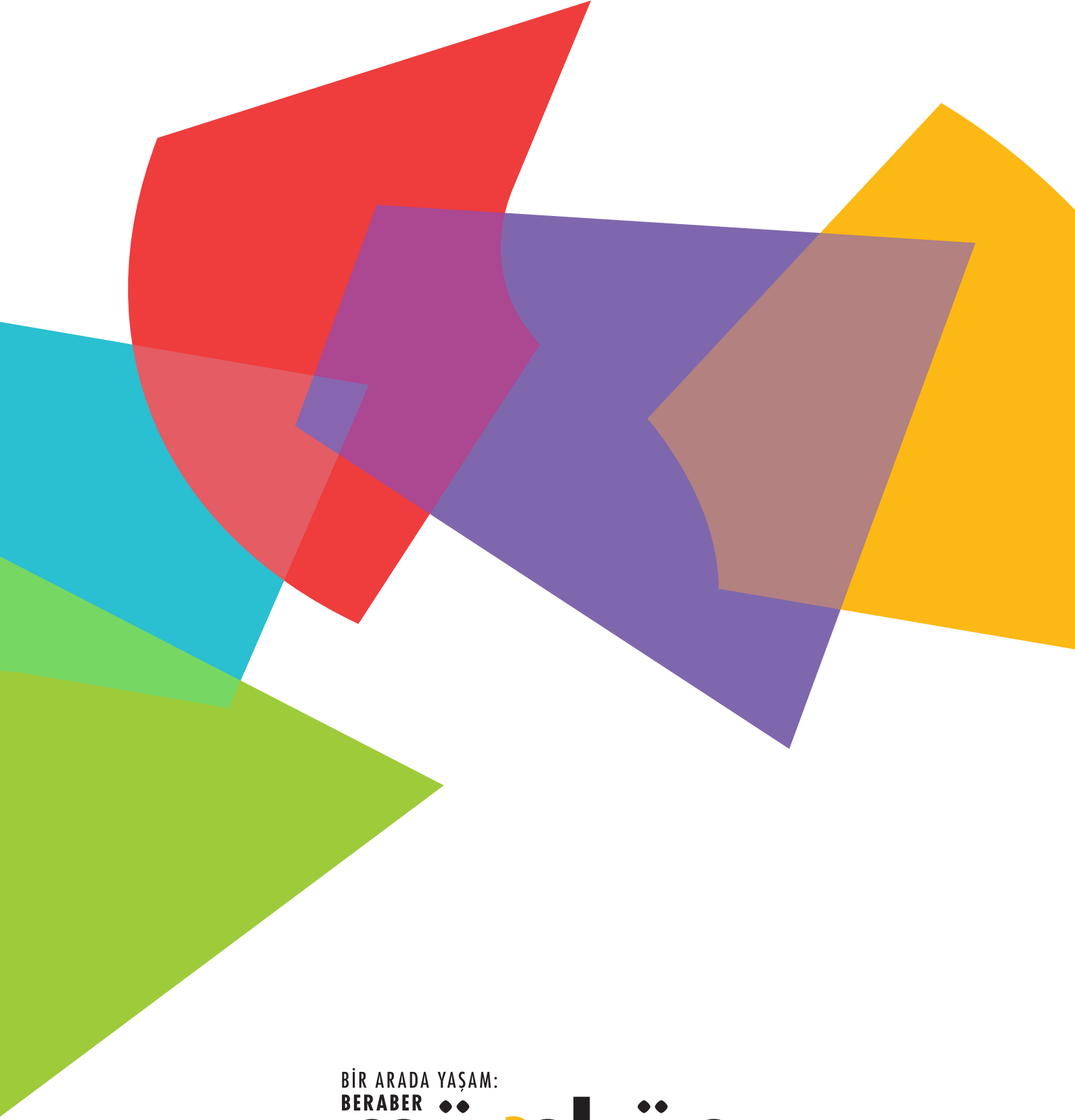
ORIV (Observatoire Régional de l'Intégration et de la Ville) Grand Est, göçmen nüfusun entegrasyonu, ayrımcılığın önlenmesi ve sosyal ve bölgesel uyum alanlarında çalışan bir kaynak merkezidir. Seçilmiş temsilciler, devlet daireleri, dernekler ve yararlanıcılar gibi göçmenlik ve entegrasyon politikalarındaki paydaşların yararına bu konuda bilgi geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Eylemleri özellikle 4 alanda gerçekleştirilmektedir: sitede ve bir dokümantasyon merkezinde bilgi ve kaynakların sağlanması, bunların somut hale getirilmesi (yansıtma, çalışma grupları, çalışmalar, teşhisler vb. aracılığıyla), deneyim alışverişi yoluyla aktörlerin eğitimi, aynı zamanda aktörlere beceri ve kaynaklar sağlanması. Daha somut olarak, ORIV "Göçmenden Chibani'ye" adlı serginin, konferansların yaygınlaştırılmasını organize etti ve toprak politikaları için bir uzmanlık direği işlevi gören "EST- Eşitlik ve Dayanışma" bir platform kurdu. ORIV aynı zamanda kaynakların birleştirilmesine ve değişimine izin veren ulusal ağların bir parçasıdır.

KAYNAKLAR

- 2019 Yılında Türkiye’de Gerçekleşen Homofobi Ve Transfobi Temelli Nefret Suçları Raporu, KAOS GL, 2020, <https://kaosglidernegei.org/images/library/2020nefret-suclari-raporu-2019-kucuk.pdf>
- Abdullah Said Özcan, “Çokkültürlülük Bağlamında Türkiye’nin Suriyeli Öğrencilere Yönelik Eğitim Politikası”, Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 4, No 1, 2018, p. 17-29.
- Ahmet İçduygu ve Doğu Şimşek, “Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler: Entegrasyon Politikalarına Doğru”, Türk Politikası Yayını, Cilt 5, No 3, 2016, p. 59-69.
- Avrupa’da Çokkültürlülüğün Çöküşü ve Müslümanlar, Zülfiye Zeynep Bakır, March 2018, https://insamer.com/en/the-fall-of-multiculturalism-in-europe-and-muslims_1321.html
- Çok kültürlülük ve Osmanlı İmparatorluğu, Mehmet Anık, Mart 2012 2012
- Değişen bir Türkiye’de Din, Toplum ve Siyaset, Ali Çarkoğlu ve Binnaz Toprak, 2006, TESEV Yayınları, https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/report_Religion_Society_And_Politics_In_Changing_Turkey.pdf
- Eğitim İzleme Raporu 2017-18, ERG, https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2010/01/Egitim-%C4%B0zleme-Raporu_2017_2018_WEB_PDF.pdf
- Engelli Ayrımcılığı Araştırması ve Engelli Ayrımcılığına Karşı Çözüm Önerileri Raporu, Görme Özürlüler Derneği, 2012, https://www.sabancivakfi.org/i/content/4854_2_Engelli_Ayrimciligi_Arastirmasi_ve_Engelli_Ayrimciligina_Karsi_Cozum_Onerileri_Raporu.pdf
- Engelsiz Türkiye için: Yolun Neresindeyiz? Mevcut Durum ve Öneriler, Sabancı Üniversitesi, 2013 https://gazetesu.sabanciuniv.edu/sites/gazetesu.sabanciuniv.edu/files/2013/13019_sabanci_rapor_tr.pdf
- Eşitsizliklerin Azaltılması 3. İMECE Destek Programı Araştırma Raporu, İMECE, 2019, https://imece.com/wp-content/uploads/2019/04/esitsizliklerin_azaltilmasi_engelli_bireyler.pdf
- Fassin, D. 2002. “L’invention Française de La Discrimination.” Revue Française de Science Politique, 52 (4): 403-423
- Will Kymlicka, 2019, The rise and fall of multiculturalism? New Debates on Inclusion and Accommodation in diverse societies: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/issj.12188>, Will Kymlicka
- <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/discrimination/lgbt-rights/>
- YADA, 2019, Türkiye’de Yaşlılık Tahayyüleri ve Pratikleri Araştırması, <https://yada.org.tr/en/yayinlar/turkiyede-yaslilik-tahayyulleri-ve-pratikleri-arastirmasi/>
- Kültürlerarasılık ve çokkültürlülük: kavramlar ve tartışmalar, Marytin Barret
- Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem 2019 Raporu, Hrant Dink Vakfı, 2020, <https://hrantdink.org/attachments/article/2665/Nefret-soylemi-ve-Ayr%C4%B1mc%C4%B1-Soylem-2019-Raporu.pdf>
- Tariq Modood, “Çok kültürlülük”, Blackwell Sosyoloji Ansiklopedisi, 2016.
- Tarih prizmasından çok kültürlülük: deneyimler, bakış açıları ve öğrenilecek dersler, Vladimiras Gražulis, Liudmila Mockienė

- Türkiye’de Ayrımcılık Algısı Türleri • Failleri
• Boyutları, Eşit Haklar için İzleme Derneği (ESHİD), 2018 https://www.esihaklar.org/wp-content/uploads/2019/10/T%C3%BCrkiyede-ayr%C4%B1mc%C4%B1l%C4%B1k-alg%C4%B1s%C4%B1-TR_v2.pdf
- Türkiye’de Etnik Ayrımcılık Raporu, MAZLUMDER, 2011 https://istanbul.mazlumder.org/fotograf/yayinresimleri/dokuman/etnik_ayrimcilik_raporu_2011.pdf
- Türkiye’de Genç Kürt Olmak, Rawest Araştırma, 2020
- Türkiye’de Nefret Suçları ve Son Dönemde Yaşanan İrkçi Saldırıları Özel Raporu, İHD, 2020, https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2020/09/20200922_NefretSuculrkciSaldirilarRaporu-OrnekVakalar.pdf
- Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Ekonomik Boyutu, Suna Şahin, A. Cevdet Bayhan, 2019 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/942908>
- Türkiye’de yaşlılık anlayışı ve uygulamaları, Özgür Arun, 2019
- Uluslararası Hukuk ışığında 6-7 Eylül 1955 İstanbul Pogromu, Alfred de Zayas, 2007
- Yaş Ayrımcılığı: Kanun Önünde Eşitlik ve Çocuk Hakları Politika Belgesi, İHOP, 2012 http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2012/06/Politika_Yas-Ayrimciligi.pdf

BİR ARADA YAŞAM:
BERABER

mümkün

www.mumkun.org